[library stamp]

ԱԶԳ
AZG armenian newspaper

Յուլիս 10. 1991
Չորեքշաբթի
եռօրեայ թերթ.
Ա տարի, թիւ 42
գինը՝ 30 կ.

հասցէ՝ Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47
հեռախօս՝ 581841
ֆաքս՝ 562941
տելեքս՝ 243267 SULA SU

Յայտարարութիւն

Ցանում Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան աշխարհասփիւռ շրջանակներում եւ անդամակցութեան, կ'ողջունենք Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան Հիմնադիր Խորհուրդն ու ողջ անդամակցութիւնը՝ Մայր Հայրենիքի մէջ ՀՌԱԿ-ի գործունէութեան օրինականացման եւ պաշտօնականացման առիթով:

Այսուհետեւ պատմական նոր էջ մը կը բացուի մեր ժողովուրդին եւ հայրենիքին համար:

Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան հիմնադիրներուն մեծ երազներէն մէկուն ընթացքն իրականացումն է որ կը կատարուի այսուհետեւ:

Եւ այսուհետեւ հայրենաքնակ իւրաքանչիւր անհատի եւ հայրենիքի մէջ գործող ամէն մէկ ազգային-ազատական խմբաւորումի հրաւէր կը տրուի բոլորուելու ՀՌԱԿ-ի շուրջ՝ ի խնդիր ազատ, անկախ եւ ռամկավար նոր Հայաստանի մը կերտումին:

Արտերկրի Ռամկավար Ազատականներս ընդունելով ՀՌԱԿ-ի գոյառումը, մեր ամբողջական նեցուկն ու զօրակցութիւնը կ'ընծայենք անոր, միասնական ջանքերով հետապնդելու մեր ժողովուրդին գերագոյն շահերը եւ իրագործելու մեր Մեծ Երազը:

Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան Կեդրոնական վարչութիւն

Խորհրդարանային վեճեր Արցախի հարցի ընքննման շուրջ

Երեկ, հուլիսի 9-ին տեղի ունեցավ Հայաստանի Գերագույն խորհրդի երկրորդ նստաշրջանի հերթական նիստը:

Առավոտյան նիստին խորհրդարանի նախագահ Լ. Տեր-Պետրոսյանը տեղեկություն տվեց Շահումյանի շրջանում տիրող իրավիճակի մասին:

Ապա խորհրդարանը քննարկեց բնության պահպանության օրենքի նախագիծը: Երեկոյան նիստին քննարկվեց Արցախի հարցը:

Ինչպես հայտնի է, նախորդ նիստին, Իգոր Մուրադյանի կողմից, այդ հարցով ներկայացվել էր մի նախագիծ, որով պահանջվում էր ճանաչել Արցախի ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարի իրավունքը:

Կար նաև Լ. Տեր-Պետրոսյանի առաջարկությունը՝ քննարկելու Արցախի ներկայացուցիչների բանակցություններ վարելու հարցը:

59 պատգամավորներ խորհրդարանին ներկայացրին Ի. Մուրադյանի նախագծի հիման վրա պատրաստված «Լեռնային Ղարաբաղում հայ ժողովրդի պայքարը ազգային-ազատագրական պայքար ճանաչելու մասին» փաստաթուղթը, որի պաշտպանությամբ հանդես եկան ՀՀՇ ֆրակցիան, ԱԻՄ, Հանրապետական կուսակցությունը և այլ պատգամավորներ:

Խորհրդարանի Հանրապետական խմբից Շ. Քոչարյանն առաջարկեց քննարկումը հետաձգել, որպեսզի պատեհություն տրվի լրջորեն ուսումնասիրելու նախագիծը, որի մեջ միտումներ կան Հայաստանի քաղաքական կուրսը փոխելու:

Հիշյալ փաստաթուղթը դրվեց քվեարկության և չստացավ անհրաժեշտ ձայների քանակը:

Առաջարկվեց նախագիծը հրապարակել մամուլում, ինչպես նաև Արցախի հարցի քննարկումն անցկացնել գալիք շաբաթվա մեջ:

Խորհրդարանը Նախագահությանը հանձնարարեց Բ. Պուգոյի հուլիսի 8-ին կատարած հայտարարության առթիվ հանդես գալ հայտարարությամբ: ■

Ռուսաստանի առաջին նախագահը այսօր երդում է տալիս

1991 թվականի հուլիսի 10-ը Ռուսաստանի պատմության մեջ կմտնի որպես դեմոկրատական ընտրություններում հաղթանակած Ռուսաստանյան Ֆեդերացիայի առաջին նախագահի օր: Այսօր առավոտյան ՌԽՖՍՀ ժողպատգամավորների հինգերորդ արտահերթ համագումարում նախագահ Բորիս Ելցինը կտա հանդիսավոր երդում: Թեև նախագահական ընտրությունները անցկացվեցին հունիսի 12-ին, բայց հուլիսի 10-ից կսկսվի փաստական մի նոր դարաշրջան:

Փորձենք հետադարձ հայացք նետել և վերհիշել, թե ո՞վ է նա՝ Ռուսաց Առաջին նախագահը:

Վաթսունամյա Բորիս Ելցինի համար երևի թե ամենածանր ու ամենահետաքրքիր տարիները սկսվեցին 1985-ի ապրիլյան վերակառուցումից հետո: Մոսկվա ժամանած Սվերդլովսկի կուսակցական ղեկավարը դժվար թե երազեր, թե հինգ տարի անց ժողովրդավարական ընտրություններում ինքը զգալիորեն առաջ կանցնի իր հինգ մրցակիցներից և կզբաղեցնի Առաջին նախագահի աթոռը:

Իսկ մինչ այդ սպասվում էր երկարյա պայքար մոսկովյան բյուրոկրատիայի և արմատակալած հին կարգերի դեմ, անհաջող սայթաքում 1987-ի հոկտեմբերյան կուսակցական պլենումի ժամանակ, որին հետևեց զրկումը, դիրքն ու հեղինակությունը կորցնելու իրական վտանգը: Այդ պահին նա միայնակ գտնվեց ողջ կուսակցական ապարատի առաջ: Հեռացվեց ոչ միայն մայրաքաղաքային ամենախոշոր կուսկազմակերպության առաջին քարտուղարի պաշտոնից, այլև ԽՄԿԿ կենտկոմի քաղբյուրոյի անդամության թեկնածությունից: Գորբաչովը, այնուամենայնիվ, նրա համար թողեց գործելու ասպարեզ՝ *«իր մասնագիտության բնագավառում»*, զգուշացնելով. *«Բորիս, քեզ այլևս քաղաքականություն մոտ չեմ թողնի»*: Նրա համար գտնված միակ պաշտոնը թերևս ԽՍՀՄ Պետշինի նախագահի տեղակալի աթոռն էր:

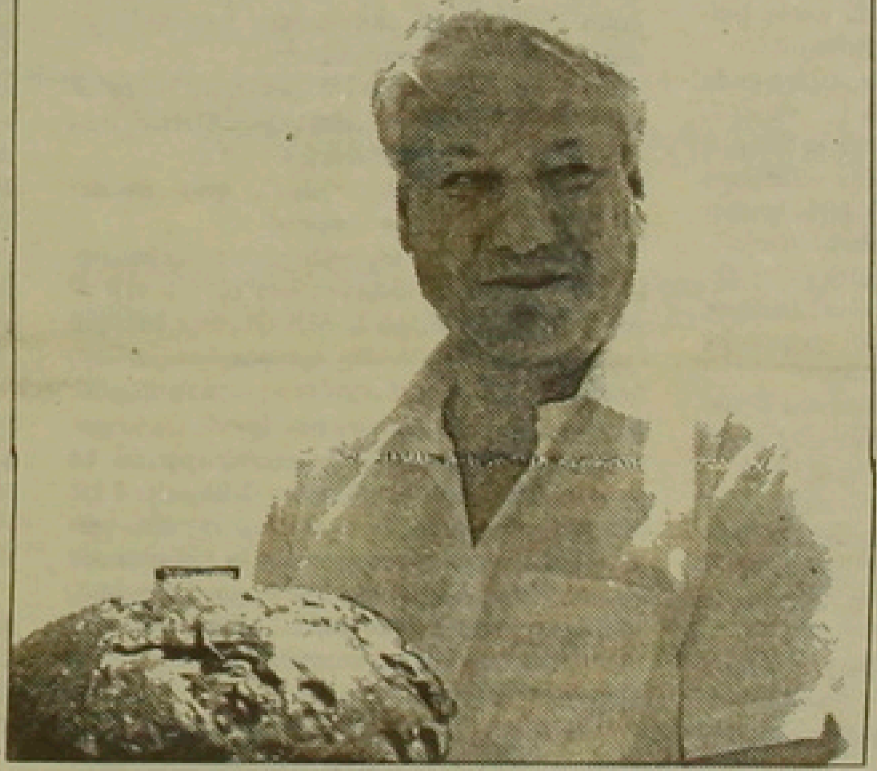

Ելցինին այդպես էլ չհաջողվեց հասնել

շարունակությունը՝ 8-րդ էջում

Վարչապետ Վազգեն Մանուկյանի այցը Փարիզ

Հայաստանի հանրապետության վարչապետ Վազգեն Մանուկյանը, ընկերակցությամբ իր առաջին տեղակալ Հրանտ Բագրատյանի, Փարիզ ժամանեց երկուշաբթի հուլիսի 8-ին, նախատեսվածից 24 ժամ ուշացումով, Շահումյանի շրջանի լարվածության հետևանքով: Նույն օրն իսկ հետմիջօրեի ժամը 4:30-ին, վարչապետն ընդունվեց Ֆրանսիայի Ազգային ժողովի նախագահ Լորան Ֆաբիուսի և այնուհետև, ժամը 5:30-ին, վարչապետուհի Էդիթ Կրեսոնի կողմից, որոնց հետ ունեցավ խիստ օգտակար խոսակցություն՝ առավելապես Ֆրանսիա-Հայաստան տնտեսական կապերի շուրջ, ինչպես մեզ հեռախոսով հաղորդեցին ՌԱԿ-ի Փարիզի գրասենյակից:

Երեկ, երեքշաբթի, Հայաստանի վարչապետը տեսակցություններ ունեցավ Ֆրանսահայ համայնքի տարբեր կազմակերպությունների ներկայացուցիչների հետ: Ուշ երեկոյան, նա երկար զրույց ունեցավ Ռամկավար ազատական կուսակցության և Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության, Փարիզի, Լիոնի, Դեսինի, Լոնդոնի, Բրյուսելի և այլ շրջանակների գործարար մարդկանց հետ, Հայաստանի տնտեսական-առևտրական արտաքին կապերի շուրջ: Վարչապետի ներածական խոսքից հետո ներկաների առաջարկներն ու տեսակետները ներկայացվեցին ՌԱԿ կենտրոնական վարչության անդամներ Վարդան Ուզունյանի, Հակոբ Գասարճյանի, ՌԱԿ-ի և ՀԲԸՄ-ի Ֆրանսիայի ատենապետ Լևոն Քեթածյանի կողմից:

Վարչապետը վաղը կմեկնի Գրենոբլ, տեղի քաղաքապետի հրավերով: Կունենա պաշտոնական և համայնքային այլ հանդիպումներ ևս: Նա Փարիզից ուղղակի Երևան կվերադառնա հինգշաբթի գիշեր: ■

Էստոնացիները բողոքում են հակահայ քաղաքականության դեմ

Հուլիսի 8-ին Մոսկվայի ժամանակով ժամը 19-ին Էստոնական հեռուստատեսության *«Ակտուալնայա կամերա»* լրատվական հաղորդումը հայտնել է Լ. Տեր-Պետրոսյանի դիմումը, որում ասվում էր, որ Հայաստանի Գերագույն խորհուրդը դիմում է ուղարկել ներկա բոլոր անկախ հանրապետություններին այն մասին, որ այդ հանրապետությունների քաղաքացիները ԽՍՀՄ զինված ուժերի կազմում չմասնակցեն հայ ժողովրդի դեմ տարվող պատժիչ գործողություններին: Այդ առթիվ Էստոնական հեռուստատեսության «Ակտուալնայա կամերա» լրատվական հաղորդման խմբագիր Այվո Բարոն հայտնեց հետևյալը.

– Մենք դիմումն ընդունեցինք մտահոգված: Մի՞թե, իսկապես, մեր ժողովուրդների զավակները մասնակցում են պատժիչ գործողություններին: Մյուս կողմից, երեկ մենք դա լայնորեն չլուսաբանեցինք, բայց ես գտնում եմ, որ այն, ինչ մենք երեկ հաղորդեցինք, լոկ այդ դիմումի մի մասն է: Այն էստոնիացի մայրերի մոտ մտահոգություն առաջացրեց, քանզի սպաների զավակները ծառայում են տարբեր զորամիավորումներում: Ես գտնում եմ, որ մենք այս շաբաթ երևի միանգամից դիմենք ժողովրդին՝ հարցազրույցներ կազմակերպենք փողոցներում, պարզելու համար բնակչության վերաբերմունքը և, ըստ այդմ, կտանք մեր մեկնաբանությունը, հայտնելով մեր բողոքը՝ հայերի դեմ ուղղված պատժիչ գործողությունների կապակցությամբ:

Գայանե ՍԵՐՈԲՅԱՆ
Տալլին, 9 հուլիս, 1991

«Ռոյթըր» գործակալությունն անցնող օրերի ընթացքում լայնորեն արձագանքեց հուլիսի 5-ին Շահումյանի շրջանի հայկական գյուղերի վրա ազերի օմոնականների ղրբայազերծած հարձակմանը, վկայակոչելով Երևանից ՌԱԿ մամուլի և տեղեկատվության գրասենյակի աշխատակից Հարութ Դանիելյանի բերած փաստերը: Աշխարհի բազմաթիվ թերթերն արտատպեցին այն: ■

Ըստ Ադրբեջանի ժողճակասի մի բանբերի «հայերը չեն ուզում հանդարտվել»

Ժխտելով հայերի տեղահանման որևէ ծրագրի գոյությունը, Ադրբեջանի ժողճակասի բանբեր Արիֆ Ալիևը *«Լոս Անջելես թայմզ»* թերթի հուլիսի 8-ի համարում կատարած իր հայտարարության մեջ լարվածությունը բորբոքելու մեղքը բարդում է հայկական կողմի վրա, ավելացնելով, թե *«այս պատերազմը տեղի է ունենում ամեն օր և հայերը չեն ուզում հանդարտվել: Սխալ պիտի լիներ ասել, որ այսօր մեծ լարվածություն է տիրում շրջանում կամ ասել, թե լարվածություն չկա»*:

Այնուհանդերձ, թերթը, որի հոդվածը կրում է *«Վայրագությունը դարձյալ թունդվում է հայ-ադրբեջանական սահմանագծի վրա»* վերնագիրը և Մայքլ Փարքսի ստորագրությունը, նոր լարվածության պատճառ է համարում Շահումյանի շրջանում արտակարգ դրությունը վերացնելու մասին նախագահ Գորբաչովի վերջին հրամանագիրը: Վկայակոչելով հայկական աղբյուրներ, հոդվածագիրն ասում է, թե կիրակի երեկոյան արդեն Շահումյանի բախումները լարվածություն էին առաջացրել հայ-ադրբեջանական ամբողջ սահմանագծի երկայնքով: Հայերը վախենում էին, թե իրենց դուրս կմղեն Շահումյանի շրջանում մնացած երեք գյուղերից:

«Թվում է, թե Շահումյանի շրջանի հայերը կրելու են Սումգայիթի հայերի ճակատագիրը», վկայակոչում է թերթը Հայաստանի խորհրդարանի կողմից Գորբաչովին ուղղված դիմումը, ավելացնելով, որ նախագահ Լ. Տեր-Պետրոսյանն իր հրավիրած արտահերթ նիստում ամփոփել էր ապրիլ-մայիս ամիսներին հակահայ գործողությունների ընթացքում հայկական կողմի կրած վնասները. 35 հոգի սպանված, 120 վիրավոր, 410 պատանդ, որոնցից 110-ը դեռևս ազատ չեն արձակվել, և ավելի քան 5000 հայեր՝ բռնագաղթված 20 գյուղերից:

Թերթն ավելացնում է, թե արտակարգ դրությունը վերացնելով, Մ. Գորբաչովն անցյալ շաբաթ հայտարարել է, թե ինքը կարծում է, որ խաղաղությունը կայուն է շրջանում և, թե ինքը զգուշացրել է Ադրբեջանին, որ հարգի հայ ազգաբնակչության անվտանգությունը երաշխավորելու իր հանձնառությունը: Վերջում թերթը հիշեցնում է, որ Ադրբեջանի նախագահ Այազ Մութալիբովը խոստացել էր տվել Գորբաչովին, թե *«բոլոր միջոցները ձեռք կառնվեն Ղարաբաղի կոնֆլիկտի գոտում ապրող մարդկանց անվտանգությունն ապահովելու և տեղաբնակների առանց որևէ պատժամիջոցի տարաբնակեցնելն արգելելու կապակցությամբ»*: ■

Հարավսլավիա. Ազգամիջյան բախումներ Խորվաթիայում Խախուտ զինադադար Սլովենիայում

Հարավսլավական բանակը, որի անդամների մեծ մասը բաղկացած է սերբերից, անցնող երեք օրերի ընթացքում համախակի միջամտություններ կատարեց Խորվաթիայում, որտեղ բազմաթիվ բախումներ էին տեղի ունենում տեղական միլիցիայի և սերբ մարտիկների միջև, հատկապես Թենջա գյուղի շուրջ: Բախումների հետևանքով սպանվեցին 10 և վիրավորվեցին երկու տասնյակից ավելի անձեր երկու կողմերից:

Հարավսլավիայի կենտրոնական իշխանությունը երեկ մեղադրեց հարևան Ավստրիային, թե մեծ քանակությամբ զենք է մտնում Խորվաթիա և ահազանգային վիճակի մեջ է դրել իր զինյալ ուժերին, Ավստրիա-Հարավսլավիա սահմանագծի երկայնքին:

Մյուս կողմից, Եվրոպական համագործակցության երկրների ներկայացուցիչ բանագնացներին կիրակի գիշեր հաջողվեց դարձյալ զինադադար հաստատել Սլովենիայում, տեղի՝ իրեն անկախ հայտարարած իշխանության և Բելգրադի միջև: Այս վերջինը, այնուհանդերձ, երեկ մեղադրեց սլովենական միլիցիային, որ շարունակում է բանակային ստորաբաժանումներին շրջապատման մեջ պահել և պատանդ վերցնել տեղական ոստիկանության ծառայողներից, խախտելով զինադադարի պայմանները: ■

Լիբանանը պահանջում է հեռացնել իսրայելյան զինված ուժերին

Լիբանանի վարչապետ Օմար Քարամեն երկուշաբթի օրը դիմում կատարեց միջազգային հասարակությանը՝ օգնելու իրեն երկրի հարավային շրջաններից իսրայելյան ուժերին հեռացնելու գործում:

Այս դիմումը պատասխան էր նախորդ օրը Իսրայելի արտգործ նախարար Դավիթ Լևիի այն հայտարարության, թե իսրայելյան ուժերը հարավային Լիբանանից չեն հեռանա այնքան ժամանակ, քանի դեռ այդ շրջաններից չեն հեռացել 40 հազարի հասնող սիրիական բանակային ուժերը:

Հիշեցնենք, որ սակավին մինչև վերջերս, երբ երկրում գործում էին պաղեստինյան զինյալ խմբավորումները, Թել Ավիվն իր զորքերի հեռացման համար նախապայման էր համարում պաղեստինյան զինյալների չեզոքացումը: ■

digitised by A.R.A.R.@

Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն խորհրդի 2-րդ նստաշրջանի հունիսի 19-ի լիագումար նիստում, երբ քննարկվում էր խորհրդարանի նախագահությանը որոշ լիազորություններ փոխանցելու հարցը, Գերագույն խորհրդի ագրարային հանձնաժողովի նախագահի տեղակալ, դոկտոր-պրոֆեսոր Նորայր Մանասերյանը, որ քիչ առաջ «բացահայտվել» էր որպես ՀՅԴ ֆրակցիայի անդամ, ունեցավ հետեւյալ ելույթը. *«Մեր հարեւան Ադրբեջանում քրեական օրենսգրքի մեջ կա հոդված, որով դատապարտվում են մարդիկ, որոնք պառակտում են ազգը եւ հրահրում են դասակարգային թշնամանք: Ես այս պահից ինձ հայտարարում եմ դուրս որեւէ կուսակցությունից եւ միանում եմ նախորդ հռետորի առաջարկին, որ մենք բոլոր հիմքերն ունենք այս վճռական պահին բոլոր կուսակցություններն օրենքից դուրս հայտարարելու»:*

Մի քանի օր անց, *«Ազատամարտ»* թերթը տեղեկացրեց, որ *«հակադաշնակցական կեցվածքի եւ հակակարգապահական վարքագծի համար ՀՅ Դաշնակցության շարքերից արտաքսվում է Նորայր Մանասերյանը»:*

Չհեռանալ մնալով որեւէ մեկնաբանությունից, բայց եւ ցանկանալով պարզել տեղի ունեցածը, դիմեցինք պրն. Նորայր Մանասերյանին, ինչպես նաեւ ՀՅԴ պառլամենտական ֆրակցիայի ղեկավար պրն. Մեխակ Գաբրիելյանին:

Նորայր ՄԱՆԱՍԵՐՅԱՆ. «Առճակատումն իբրեւ ինքնանպատակ ինձ համար անընդունելի է»

Հ.- ***Ե՞րբ եւ ինչպե՞ս դարձաք ՀՅԴ անդամ:***

Պ.- Շուրջ մեկ տարի առաջ: Բայց մինչեւ կուսակցության անդամ դառնալն էլ եմ հարել Դաշնակցությանը: Ուսանողներիս հետ մտորել եմ Դաշնակցության գաղափարի շուրջ, որն, իմ կարծիքով, եղել եւ մնում է հայ ժողովրդի հիմնական ազգային գաղափարը, այն է՝ հայ ժողովրդի ազատագրումը ե՛ւ սոցիալական, ե՛ւ ազգային իմաստով:

Ես տոհմիկ դաշնակցականի ցեղից եմ: Հայրս եւ հորեղբայրս, Մանասեր Մանասերյանը, որը Հայաստանի Հանրապետության խորհրդարանի անդամ էր, դաշնակցականներ են եղել, մասնակցել Սարդարապատի ճակատամարտին: Ուստի Դաշնակցությունն ինձ համար ոչ թե ինչ-որ վերացական բան էր, այլ իմ արյան մեջ էր:

ՀՅԴ-ն, ցավոք, 70 տարի կտրված է եղել Մայր հայրենիքից: Գործելով սփյուռքում, նա եղել է, որոշ իմաստով, օտար հողի վրա: Ուստի անգամ եթե նա արտորեն պահպանել է այն գաղափարները, որոնք ընկած էին կուսակցության հիմքում այն ստեղծելու շրջանում, միեւնույն է, նա ինչ-որ չափով կյանքից ետ պիտի ընկներ:

Որքանո՞վ է պատասխանում եւ պատասխանու՞մ է արդյոք Դաշնակցության գիծը, նրա մարտավարությունը եւ ռազմավարությունն այսօրվա մեր խնդիրներին, ես չեմ կարող ասել, մանավանդ, վերջին դեպքերից հետո:

Երբ խորհրդարանի հունիսի 19-ի նիստում դաշնակցական ֆրակցիայի ղեկավար Մեխակ Գաբրիելյանը հայտարարեց, թե մենք դուրս պիտի գանք դահլիճից, դա ինձ համար անսպասելի էր եւ միաժամանակ որոշ չափով նաեւ սպասելի, որովհետեւ ինձ հայտնի էր ֆրակցիայի նախորդ ժողովներից, թե Դաշնակցության կենտրոնական մարմինը հրահանգ է տվել գնալ բացահայտ առճակատման ներկայիս իշխանությունների հետ: Ես դրան թեեւ չհակադրվեցի, բայց լուրջ այլընտրանք առաջարկեցի, որ մենք հստակորեն պարզենք, ո՞ր հարցում պիտի առճակատվենք, եւ ո՞ր հարցում պիտի համակրենք եւ օգնենք ներկա իշխանություններին, բույլ չտանք, որ վերջիններս ո՛չ քարանան, դառնան մենիշխան վարչակարգ, ինչպիսին կոմունիստականն էր, ոչ էլ խարխլվեն, որովհետեւ դրանք նորաստեղծ իշխանություններ են եւ գլխավորվում են ժողովրդի ծոցից ելած զավակների կողմից. նրանց պիտի օգնել այն չափով, որքանով դա համապատասխանում է մեր իսկական ազգային իդեալներին: Ես ուզում եմ հիշեցնել, որ երբ օգոստոսի սկզբին առաջադրվում էին նախագահի թեկնածուներ, ես առաջադրեցի Ռաֆայել Ղազարյանի թեկնածությունը: Սակայն, Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի ընտրվելուց, նոր իշխանությունները ձեւավորվելուց հետո, ես անվերապահորեն կանգնեցի, չնայած արդեն դաշնակցական էի, նրանց պաշտպանելու դիրքերում:

Ահա այս պատճառով էլ առճակատումը ցանկացած գնով ինձ համար անընդունելի էր, եւ երբ հայտարարվեց, թե դաշնակցական ֆրակցիան դուրս պիտի գա դահլիճից այն պահին, երբ խոսքը գնում էր մեր իշխանությանը, ավելի ճիշտ՝ Գերագույն խորհրդի նախագահությանը նոր լիազորություններ տալու մասին, ես բացահայտ կերպով հակադրվեցի դաշնակցական պատգամավորների այդ քայլին, առանձնացա եւ ասացի, որ խորհրդարանը չեմ լքի այն պահին, երբ լուծվում են հայ ժողովրդի համար կենսական կարեւորություն ունեցող հարցեր: Ես կարող եմ անգամ հակադրվել խորհրդարանի այս կամ այն որոշմանը, բայց իմ խոսքը պիտի ասեմ խորհրդարանում, թե ինչու՞ եմ հակադրվում:

Ահա սա էր պատճառը, որ ես որոշեցի դուրս գալ կուսակցությունից, եւ չընդգրկվել որեւէ կուսակցության մեջ:

Ասեմ, որ մինչեւ 1987-ի աշունը եղել եմ կոմկուսի անդամ եւ այդ ընթացքում քողարկված կամ բացահայտ ձեւով հալածվել եմ ՀԿԿ պարագլուխների կողմից ե՛ւ որպես գիտնական, ե՛ւ որպես դասախոս, որովհետեւ գործել եմ միմիայն այնպես, ինչպես գիտնականի եւ մարդու իմ խիղճն է թելադրել, բազմիցս հակադրվել եմ «ղեկավարությանը»:

Պիտի ասեմ, որ Դաշնակցությունն ինձ համար սրբություն է իբրեւ հայ ժողովրդի իսկական կուսակցություն, բայց որդեգրել այն քաղաքականությունը, որ հռչակվեց վերջերս նրա պարագլուխների կողմից, ես չեմ կարող:

Ես անկախ մտածող մտավորական եմ եղել եւ մնում եմ այդպիսին: Ես կհամակրեմ եւ կօգնեմ Դաշնակցությանն այն չափով, որչափով որ ինքս հարկ եմ համարում, որչափով ՀՅԴ վարած քաղաքականությունը նպաստում է մեր իշխանությունների եւ մեր ժողովրդի առաջընթացին եւ բնավ չեմ համակրի այդպիսի գործելակերպի բացակայության դեպքում: Առճակատումն իբրեւ ինքնանպատակ ինձ համար անընդունելի է:

Ինձ թվաց, որ այս վերջին առճակատումը հենց այդպիսի ինքնանպատակ է, պառլամենտական խաղի դրսեւորում, որն իր հերթին վարվում է իշխանության գլուխ անցնելու համար: Բայց իշխանությունն ինձ համար ինքնանպատակ լինել չի կարող: Իշխանությունը կարող է ինքնանպատակ լինել միայն առանձին կուսակցությունների համար՝ որպես միջանկյալ օղակ իրենց ազգային ստրատեգիական խնդիրները լուծելու:

Եւ ես այս պատճառով առավել համարում եմ, որ անկախ մտավորականը որեւէ կուսակցության անդամ չպետք է լինի:

Չնայած վերը նշվածին, շարունակում եմ համարել նաեւ, որ ՀՅԴ-ի (եւ ոչ նրա պարագլուխների) գաղափարախոսությունը մնում է մեզ համար ամենահարազատը, նվիրականը, ազգայինը:

Իմ կարծիքով, կյանքը կստիպի ՀՅԴ-ին թողնել պառլամենտական այս խաղերն եւ զբաղվել իսկական դաշնակցական գաղափարների իրականացմամբ:

Ինձ համար ամենից վեր է ազգային միասնության գաղափարը եւ կարծեմ թե դա զգացել են խորհրդարանում: Հարկ եմ համարում կրկնել իմ միտքն այն մասին, որ այս դժվարին ծանր օրերին կուսակցությունների գործունեությունը, գոնե խորհրդարանում, ժամանակավորապես պիտի դադարեցվի:

Հ.- ***«Ազատամարտ» թերթում վերջերս հրապարակվեց ՀՅԴ Հայաստանի ԿԿ որոշումը ձեզ «հակադաշնակցական կեցվածքի եւ հակակարգապահական վարքագծի» համար կուսակցությունից արտաքսելու վերաբերյալ: Ի՞նչ կասեիք այս մասին:***

Պ.- Ռուսական մի ասացվածք կա. **Хорошая мина при плохой игре**: Եւ սա դրան ընդունելի է մի մարդու եսեւից, որն արդեն դուրս է եկել հոժարակամ: Սա ուներ զուտ ձեւական բնույթ:

Մեխակ ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ. «Նման մարդիկ պետք է լինեն կուսակցության համակիրներ, ոչ թե կուսակցականներ»

Եթե նայենք մեր կուսակցության տեսանկյունից, ապա դա հակադաշնակցական ելույթ էր, որովհետեւ կար որոշում, որը Մանասերյանը չկատարեց, խախտելով կուսակցական կարգապահությունը, եւ այդ բանի համար համապատասխան պատիժ ստացավ:

Սակայն այս դեպքում տեղի է ունեցել ոչ միայն կարգապահության խախտում, այլ նաեւ հակադաշնակցական, նույնիսկ հակաժողովրդավարական արարք:

Ինչու՞:

Ինչպես հիշում եք, հունիսի 19-ի նիստում քննարկվում էր Գերագույն խորհրդի նախագահությանը լրացուցիչ լիազորություններ տալու հարցը: Այդպիսի մարմինը կարող էր Գերագույն խորհրդին մղել երկրորդ պլան եւ խեղդել նորածիլ ժողովրդավարությունը: Եւ մենք սրա դեմ պայքարում էինք: Իսկ Մանասերյանը պաշտպանեց այդ հակաժողովրդավարական առաջարկը, դրա համար էլ արտաքսվեց կուսակցությունից:

Որքան հեշտ է ՀՅԴ անդամ դառնալը, այնքան էլ հեշտ է դրանից դուրս գալը: Եւ Մանասերյանը կարող էր ինքը դուրս գալ կուսակցությունից, եթե այդպիսի արարք չաներ:

Հիմա Հայաստանում ՀՅԴ կազմակերպության ձեւավորման փուլն է, չկա մի դորոց, որը կարող էին անցնել ՀՅԴ անդամ դառնալ ցանկացողները, եւ նրանք, ովքեր ընդունում են ծրագիրը, կանոնադրությունը, գործելակերպը, կարող են հեշտությամբ կուսակցության անդամ դառնալ: Բայց արդեն գործի մեջ երեւում է, թե այս կամ այն անձը կարո՞ղ է իսկապես դաշնակցական լինել, թե ոչ:

Արդեն կան հետագայում դեմքեր:

Մանասերյանը, լինելով Դաշնակցության անդամ, տեղյակ չպահելով իր անհամաձայնությունների մասին կուսակցական ընկերներին, հրապարակորեն հայտարարեց եւ դեմ գնաց ՀՅԴ սկզբունքներին, այն է՝ ժողովրդավարությանը: Փաստորեն Գերագույն խորհրդի նախագահությանը լրացուցիչ լիազորություններ տալը կնշանակեր ժողովրդավարության արգելում, իսկ Մանասերյանը ոչ միայն կողմ քվեարկեց դրան, այլ նաեւ կոչ արեց, որ Հայաստանում ոչ մի կուսակցություն չլինի: Սա ուղղակի ֆաշիզմի տեսակներից մեկն է:

Ես համարում եմ Մանասերյանին լավ գիտնական: Նման մարդիկ պիտի լինեն կուսակցության համակիրներ, այլ ոչ թե կուսակցականներ:

Նաեւ պիտի ասեմ, որ կարծում եմ, թե Մանասերյանի արարքը չի հետապնդում ինչ-որ մեկին հաճոյանալու կամ էժանագին էֆեկտներ ստեղծելու, կամ էլ ապագայում պաշտոն ձեռք բերելու նպատակ:

Զրուցեց՝
Գայանե ԽԱՉԱՏՅԱՆԸ

«Պետք է Արցախում ստեղծել անվտանգության գոտի, միջազգային հսկողությամբ»

Վերջերս Հայաստանում էր գտնվում Լենինգրադի Արցախում մարդու իրավունքների պաշտպանության կոմիտեի նախագահության անդամ, մաթեմատիկոս Կոնստանտին Վոեվոդսկին: Նա այցելեց մեր խմբագրություն, ուր պատասխանեց մեր թղթակցի մի քանի հարցերին:

- Պրն. Վոեվոդսկի, խնդրում եմ պատմեք ձեր կոմիտեի մասին:

- Մեր կոմիտեի նախագահությունը կազմված է 3 հոգուց, որոնցից մեկը պրն. Կարեն Յուզբաշյանն է՝ Հայաստանի Գերագույն խորհրդի պատգամավոր, արեւելագետ, մյուսը գրող, հրապարակախոս Իգոր Բաբանովն է, նույնպես ազգությամբ հայ, եւ ես: Մեր կոմիտեն միջազգային կազմակերպության մասնաճյուղ է: Կոմիտեի արտասահմանյան անդամները դեռեւս շատ փոքրաթիվ են, հիմնականում Ֆրանսիայում: Դժբախտաբար, նրանց հետ կապերն առայժմ թույլ են, բայց մենք ջանում ենք ամրապնդել դրանք եւ տեղեկություններ ենք ուղարկում Ցյուրիխ, Վիեննա, Օսլո եւ արտասահմանյան այլ քաղաքներ: Մեր կոմիտեի համար մեծ գործ է կատարում Սորբոնի համալսարանի պրոֆեսոր, հայագետ Ժան-Պիեր Մահեն: Մենք ըսկսել ենք աշխատել 1990-ի հունիսից: Կոմիտեի անդամներից բացի ունենք ռուս մտավորականության համակիր շրջանակ, որը համագործակցում է մեզ հետ: Դրանց թվում է նաեւ վերջերս Սանկտ-Պետերբուրգում հիմնադրված «Բալթիկայի պաշտպանության կոմիտեն»: Մեզ օգնություն է ցուցաբերում նաեւ Լենխորհրդի պատգամավորների մի խումբ, որոնք վերջերս եղան Հայաստանում եւ Լենխորհրդի առաջիկա նստաշրջանում օրակարգի հարց են դարձնելու Արցախում, Շահումյանի շրջանում ու սահմանային գոտում կատարվող իրադարձությունները:

Մեզ հետ ակտիվորեն համագործակցում են երեք լրագրեր՝ *«Սմենա»*, *«Նեւսկայա Վրեմյա»* եւ *«Լիտերատոր»*:

- Պրն. Վոեվոդսկի, ինչո՞ւ դուք հետաքրքրվեցիք Արցախի հարցով:

- 1988-ի մարտի սկզբներին ես Հայաստանում էի, մոտիկից ծանոթացա այդ օրերի իրադարձություններին եւ շատ փաստեր իմացա Ղարաբաղի մասին: Ես նյութեր հավաքեցի, որոնք առանձին գրքույկներով տպագրվեցին: Փաստորեն դա ռուս մարդու կողմից ներկայացված առաջին ժեզրիս լրատվությունն էր Արցախի հարցի վերաբերյալ: Ինձ թվում էր, որ դեպքերի իրական նկարագրությունն անցնելի տպավորություն կթողնի եւ կցնցի ռուս հասարակությանը, սակայն ի զարմանս ինձ, այդ ամբողջը շատ սառնորեն ընդունվեց մեծ մասի կողմից: Եվ դա այդպես էր մինչեւ վերջին ամիսները:

Ես վերջերս հանդիպեցի գրողների «Ապրիլ» կազմակերպության անդամ պրն. Նույկինի եւ նրա կնոջ հետ, որոնք Թիմուր Գայդարի, Չերնիչենկոյի եւ Օսկոցկու հետ փորձել էին գնալ Արցախ, սակայն նրանց օդանավակայանից դուրս չէին թողել:

Երկար համառելուց հետո նրանցից սոսկ երկուսին՝ դեր-ծովակալ Գայդարին եւ Քրիստոնեական կուսակցության նախագահ Չերնիչենկոյին էր հաջողվել լինել Ստեփանակերտում: Սակայն այն ամենը, ինչ նրանք տեսել էին օդանավակայանում, արդեն իսկ բավական էր, որպեսզի հասկանային կատարվող իրողությունը: Նրանց ուղեւորությունն իզուր չանցավ: Մոսկովյան մտավորականության այդ ներկայացուցիչները վերադառնալով՝ ստեղծեցին *«Կրիկ»* (Ռուս մտավորականության Ղարաբաղ կոմիտե) կազմակերպությունը, որը մեր համախոհն է: Այդ կազմակերպության անդամներից են ռուս ընթերցողին քաջածանոթ գրողներ, հրապարակախոսներ՝ Գոզմանը, Մելյունինը, Բուրկովան, Գորդինը, Վոսկոբոյնիկովը եւ ուրիշներ: Նրանց ջանքերի, մասնավորապես Ինեսա Բուրկովայի ելույթի շնորհիվ Մեծ Բրիտանիայի Լորդերի պալատի փոխխոսնակ բարոնուհի Քերոլայն Քոկսը եղավ Արցախում:

- Պրն. Վոեվոդսկի, Հայաստանում կա՞ն կազմակերպություններ, որոնց հետ դուք համագործակցում եք:

- Այո, մենք փորձում ենք այդ կապերն ըստեղծել եւ Հայաստանից տեղեկատվություն ենք ստանում ՀՀՇ-ի լրատու կենտրոնից:

- Ձեր հիմնական աշխատանքը լրատվության միջոցով հասարակական կարծիք ըստեղծե՞լն է:

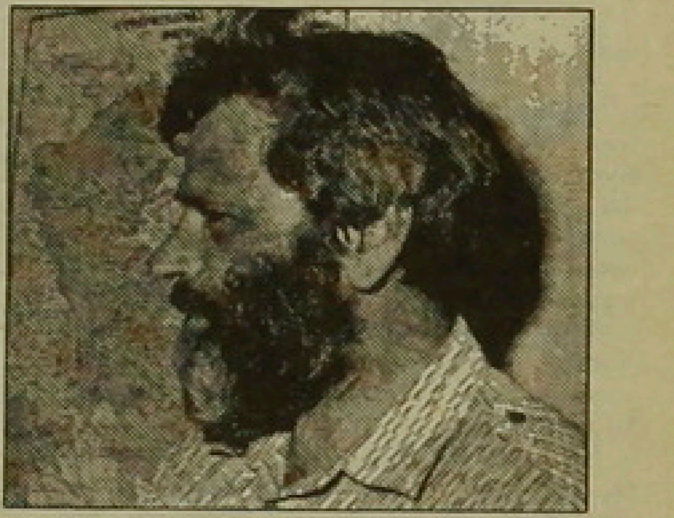

- Այո, առայժմ դա շատ կարեւոր է, իսկ հետագայում մեր մոտակա նպատակն է ազդել Ռուսաստանի Գերագույն խորհրդի վրա, որը, ելնելով իր շահերից, բարելավի արցախահայերի վիճակը: Սա այնուամենայնիվ վերջնական լուծում չէ, որովհետեւ կենտրոնի վարած քաղաքականությունն անխուսափելի է դարձնում ռազմական առճակատումը:

Կարեւոր է նաեւ ստեղծել Արցախում անվտանգության գոտի միջազգային հսկողությամբ: Այս գաղափարն իրականացնելու համար սփյուռքը նույնպես կատարելիք գործեր ունի արեւմտյան երկրների պետական համակարգերում:

- Պրն. Վոեվոդսկի, ձեր կարծիքով արցախյան հարցի լուծման համար ո՞ր ճանապարհն է ավելի նպատակահարմար՝ Հայաստանի անկախությու՞նը, թե Միութենական պայմանագրի ստորագրումը:

- Ամեն դեպքում, Արցախյան հարցը դժվար լուծելի է եւ իմ կարծիքով Հայաստանը պետք է գնա անկախության ճանապարհով, քանի որ փորձը ցույց տվեց, որ Գորբաչովյան վերակառուցման հավատքով լցված ցուցարարների արդար պահանջը կենտրոնը չուզեց հասկանալ:

Իսկ ինչ վերաբերվում է Միութենական պայմանագրին, դա ոչ մի հանրապետության եւ ընդհանրապես ոչ ոքի պետք չէ, բացի պրն. Գորբաչովից, որպես կայունության երաշխիք խորհրդային երկրի անկայունության ու փլուզման վերաբերյալ արեւմտյան պետությունների ունեցած կասկածները փարատելու համար:

Հարցազրույցը վարեց
Դիանա ՔԵԼԵՄՅԱՆԸ

digitised by A.R.A.R.@

Հայ ուսուցիչին ու համալսարանաւարտին վիճակը

Լիբանանում լոյս տեսնող «Սփիւռք» ամսաթերթը, որ պաշտօնաթերթն է Հայ Ժողովրդական Շարժման, իր 1991 մայիսի համարում, անդրադառնում է հայ ուսուցիչ եւ հատկապէս հայագիտական առարկաներ դասաւանդող ուսուցիչների սոցիալական ողբալի կացութեանը:

Լիբանանահայ կեանքին մէջ ամենէն անիրաւուած խաւը եղած է, է ու կը մնայ ուսուցիչներու եւ համալսարանաւարտներու խաւը:

Մենք եւս գիտենք, որ հայկական դպրոցներու ջախջախիչ մասին նիւթական հաւասարակշռութիւնը ծանրօրէն կը բեռնէ «եւ» սփիւռքին կողմը: Սակայն ուսուցիչներն են, որ կ'ըլլան քաւութեան նոխազը:

Քառասուն տարուան մանկավարժական աշխատանք տարած երէց ուսուցիչ մը վերջերս կը դժգոհէր, որ իր ամսաթոշակը կը կազմէ ընդամէնը 120 000 լիբ. ոսկի (100-130 դոլար) երկրորդականի բարձրագոյն կարգերուն գիտական առարկայ դասաւանդող համալսարանաւարտ ուսուցչուհի մըն ալ ոչ առանց յուզումի կը յայտնէր, թէ իր ամսականը կը կազմէ 50 000 լիբ. ոսկի, որուն 35 000-ը կը յատկացնէ դպրոց երթուդարձի ճանապարհածախսին:

Պէտք կա՞յ շարունակել՝ պատկերացնելու համար լիբանանահայ ուսուցիչին նիւթական ու մանաւանդ հոգեկան ծայր աստիճան ահաւոր վիճակը: Ի՞նչ իրաւունքով կարելի է այս տուայտանքը ապրող ուսուցիչէն հրաշքներ սպասել նոր սերունդի դաստիարակութեան մէջ:

Ուսուցիչներու անիրաւուած խաւի ամենէն ստորացուած խումբը հայագիտական առարկաներ ուսուցանողներու խումբն է: Ազգային պարտականութեան լուծը իրենց վզին կրող այս նուիրեալները բառացիօրէն հասած են գրաստի վիճակին: Ա՛լ աւելի ողբերգական է հայրենիքի համալսարաններէն վկայուած հայագէտներուն դրութիւնը՝ անոնք, որպէս կանոն, կը վարձատրուին գիտական նոյն վկայականն ունեցող, բայց տարբեր մասնագիտութիւն աւարտածներու 25-50 առ հարիւրի չափով:

Անդին, կայ ոչ-փոքրաթիւ մաս մըն ալ մասնագէտներու, որոնք անգործ կը թափառին՝ առանց արժանանալու նիւթականի մոլուցքով կուրացած շրջապատի դոյզն իսկ ուշադրութեան: Հայրենիքի բարձրագոյն ուսման հիմնարկներէն բազմաթիւ շրջանաւարտներ այսօր կը գտնուին անդունդի եզրին, իսկ իրենցմով ո՛չ հետաքրքրուող կայ, ո՛չ զիրենք հարցնող:

Չենք ուզեր տալ անուններ, բայց գիտենք մագիստրոսի ու աւելի բարձր աստիճանով Հայրենիքէն ու տեղական համալսարաններէն շրջանաւարտներ, որոնք կօշկակարութիւն կ'ընեն, հագուստ կը վաճառեն, նպարավաճառութեամբ կը զբաղին, նոյնիսկ կիրակնօրեայ շուկայի փոշիին մէջ հազար ու մէկ մանրուք կը ծախեն՝ կեանքին ամենէն անհրաժեշտ պահանջը՝ սնունդը ապահովելու համար: Երբեք մտադրութիւն չունինք վիրաւորել կօշկակարները, նպարավաճառները, փերեզակները, եւն: Վերջապէս, անոնք ալ մեր հասարակութեան կը պատկանին, կը զբաղին պատուաւոր աշխատանքով ու իրենց հացը կը քամեն ճակտի քրտինքով:

Մենք մատը կը դնենք ուղղակի վէրքին վրայ՝ ո՞վ կը հետաքրքրուի այս երիտասարդներուն ճակատագրով:

Մաշալլա՜հ, ունինք զանազան ու զարմանազան անուններ կրող միութիւններ, որոնց ծրագրին ողնասիւնը կը կազմէ ուսուցիչներու եւ համալսարանաւարտներու կենսապահովումը, բայց անոնք գոյութիւն ունին միայն թուղթի վրայ:

Կեղծիք է, այն ալ ստորագոյն կեղծիք, ուսուցիչի օր տօնել, [illegible] ուսուցիչին, մինչ վերջինս [illegible] կապուստով եւ փողկապով ներկայանալ աշխատավայրերուն: Այդպիսի պահանջ դնողներ, որոնց մէջ քիչ չեն այնպիսիք, որ ամէն շաբաթ քանի մը հարիւր դոլար կը ծախսեն մեծատուն ճաշարաններ ու քազինօներ յաճախելու եւ պոռոտաբար դիտելու համար, կը մտածե՞ն երբեւէ, թէ խեղճ ուսուցիչը այդ յաջողցնելու համար պէտք է զոհէ իր 4-5 ամսական աշխատավարձը: Է՜, ի՞նչ, ոչ միայն հացի՞ կ'ապրի մարդ, թէ՞ նաեւ ու ամենէն առաջ հացի...

Քաղաքակիրթ կառավարութիւններ փողոցներէն կը հաւաքեն անտէր մնացած անասունները:

Մեր գիտնական ու պատուական երիտասարդ-երիտասարդուհիները եւ միլիոն անգամ միլիոնապատիկ շնորհակալ առաքելութեամբ ինքնայրուող հայ ուսուցիչ-ուսուցչուհիները փողոցային անտէր անասուններու արժէ՞քն իսկ չունին:

Զգուշացէ՛ք անտիրական ձգուած ուսուցիչներու եւ համալսարանաւարտներու ըմբոստութենէն:

Գէորգ ԵՍԱՅԵԱՆ

Բաց նամակ Իոսիֆ Բրոդսկուն

Ճանաչված նկարիչ Կարեն Սմբատյանը բաց նամակ է հղել իր վաղեմի բարեկամ, հռչակավոր բանաստեղծ, Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Իոսիֆ Բրոդսկուն:

Մեծարգո բարեկամ,

Մենք ծանոթացել ենք 1971-ի աշնանը, երբ դու Լենինգրադի «Կոստյոր» ամսագրի կողմից գործուղվել էիր Երեւան: Քո ընկերակցությամբ մենք մեկ շաբաթ հիանալի ժամանակ անցկացրինք այստեղ: Դու մեր մանկական «Ծիծեռնակ» ամսագրի հյուրն էիր, իսկ ես՝ այդ ամսագրի նկարիչը: Քո գործուղման ընթացքում դու մի քանի անգամ եղար մեր տանը՝ իմ արվեստանոցում, եղար նաեւ մեր քաղաքում բացված մանկական պատկերասրահում, որից դու ստացար, քո ասելով, «ցնցող» տպավորություն:

Խմբագրությունում միասին ընտրեցինք մի քանի թերթ մանկական նկար հայ երեխաների ստեղծագործություններից, որոնք հետո տպագրվեցին «Կոստյոր»-ում: Դու այստեղ ամեն քայլափոխին զարմանում էիր հայերի անսովոր ստեղծագործական ոգով: Այսպիսով, մեկ շաբաթ անց մենք միմյանց հրաժեշտ տվեցինք իբրեւ գաղափարակից բարեկամներ:

Դա մեր առաջին եւ վերջին հանդիպումն էր: Մի քանի տարի անց Լենինգրադից մեզ հյուր եկավ Միխայիլ Գլինկան եւ հուզված պատմեց, որ Լեոնիդ Բրեժնեւը քեզ իբրեւ այլախոհի, վտարել է ԽՍՀՄ-ից: Պատմեց, թե դու ինչ թախանձանքով ես խնդրել, որ քեզ աքսորեն Ռուսիայի ցանկացած անկյուն, միայն չվտարեն: Հետագայում իմ եւ քո ընդհանուր բարեկամները՝ հայտնի նկարիչ Իլյա Կաբակովն ու լրագրող Սոնյա Բոգոսլովսկան Մոսկվայում, եւ նկարիչ Միխայիլ Մեյլախովսկին Լենինգրադում ինձ պատմեցին քեզ բաժին հասած փորձության այն պահը, երբ դու օդանավի ծառայասանդուղքին կանգնած լաց ես եղել՝ հրաժեշտ տալով հայրենիքին:

Այսօր, այս պահին, երբ գրում եմ քեզ այս նամակը՝ մեր ժողովրդի գլխին կախված է Գորբաչովի ու Մութալիբովի հրեշավոր ծրագիրը. բռնի կերպով տեղահանել Արցախի հայ ժողովրդին իր հազարամյա հայրենի հողից: Էլ ո՞վ, եթե ոչ դու, Իոսիֆ, իմ բարեկամ, կիմանաս թե ի՛նչ է նշանակում մի ամբողջ ժողովրդի վտարել իր իսկ ձեռքով կառուցած սեփական տանից, թեեւ վտարել բառը այս պահին, չափազանց մեղմ է հնչում, քանզի պետական այդ հանցագործությունը, որ սանձազերծել է ԽՍՀՄ-ը հայ ժողովրդի դեմ, ուղեկցվում է սոսկալի ջարդերով ու թալանով, մեր ժողովրդի արժանապատվությունը ոտնահարող ամենաբազմազան ձեւերով ու միջոցներով: Մեր ժողովուրդն այսօր սեփական հողի վրա զրկված է ոչ միայն պատսպարվելու, այլեւ ապրելու իրավունքից: ԽՍՀՄ զորքերի հետ ադրբեջանական օմոնականներն ու խուժանը, գործի դնելով ժամանակակից զենքերի ողջ տեսականին (ծանր ու թեթեւ հրետանին, տանկեր, ուղղաթիռներ, ռազմական օդանավեր եւ այլն) դաժանությամբ ռմբակոծում ու ավերում են Արցախի եւ Ադրբեջանին սահմանակից Հայաստանի գյուղերը, սպանում ծերերին ու երեխաներին, բռնաբարում կանանց ու աղջիկներին, իսկ անզեն հայ տղամարդկանց գերում ու տանջամահ անում: Այս ամենի մասին Մոսկվան ոչ միայն պահպանում է հանցավոր լռություն, այլեւ նենգափոխում է փաստերը, մոլորության մեջ գցելով համաշխարհային հասարակական կարծիքը:

Այժմ, երբ դու ապրում ու ստեղծագործում ես Նյու Յորքում, Միավորված ազգերի կազմակերպության շտաբի կողքին, իբրեւ մեր ժամանակի նշանավոր գրող ու Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր, մի մարդ, որն ինքը արմատահան է արված հայրենիքից, որպես ճշմարիտ քաղաքացի բարձրացրու քո ձայնը ի պաշտպանություն հայ ժողովրդի օրինական իրավունքների, որպեսզի վերջ տրվեն հայ ժողովրդի դեմ սկսած պատերազմը եւ բռնահանությունը, անհապաղ միջոցներ ձեռք առնվեն այսօրվա Ադրբեջանի տարածքում գտնվող բնիկ հայկական Գետաշեն, Մարտունաշեն, Բերդաձոր եւ մոտ քսան մյուս գյուղերի հայ բնակչությանը վերադարձնելու հայրենի օջախներ, երաշխավորեն հայերի ֆիզիկական ապահովությունը, դեպի Հայաստան երթեւեկելու ազատությունը եւ վերացնեն Ադրբեջանի հաստատած շրջափակումը:

Հարգանքներով ու լավագույն ցանկություններով՝
ԿԱՐԵՆ ՍՄԲԱՏՅԱՆ
1991, մայիս, Երեւան

Ձայնային համադրումների լայն արծագանքները

Սովորական աշխատակցից մինչեւ հիմնարկության տնօրենի պաշտոնին հասած մեր հայրենակիցը մտահղացումներ ունի նաեւ հայերի համար

Լեւոն Զալուկյանի ղեկավարած *Ռայդեր* Ձայնային ծառայությունների հիմնարկությունը գտնվում է Հոլիվուդում Սուրբ Հովհաննես հայկական եկեղեցու հարեւանությամբ:

Տարիներ առաջ նա այնտեղ աշխատանքի է անցել որպես պահեստի սովորական բանվոր՝ ամենացածր աշխատավարձով, իսկ այժմ 100 տոկոսի հասնող իր բաժնետոմսերով նա տեր ու տնօրենն է բազմամիլիոն եկամուտ ունեցող այդ հիմնարկության, որը ձայնային ամենաբազմազան էֆեկտներ մշակող խոշորագույն անհատական ձեռնարկությունն է Հոլիվուդում:

*«Ես շատ պատահականորեն մտա այս գործի մեջ,- պատմում է նա,- չնայած հայրս եւ հորեղբայրս աշխատել են համապատասխանաբար **ՄետրոԳոլդվինՄայր** եւ **Կոլումբիա** կինոստուդիաներում, ես շատ հեռու եմ եղել այդ ասպարեզից եւ զբաղվել եմ ոսկերչությամբ: Բայց երբ նավաստությունից զորացրվելուց հետո այցելության գնացի իմ զարմիկներից մեկին, որն աշխատում էր **Ռայդեր** Ձայնային ծառայություններում, ես միանգամից գերված զգացի ինձ այն ամենով, ինչ տեսա այնտեղ: Նավաստությունում, ծառայության տարիներին, էլեկտրոնիկայի դասընթացների էի հետեւել եւ երբ դիմեցի, նրանք ինձ անմիջապես աշխատանքի ընդունեցին»:*

Դա 1955 թվականին էր: Հաջորդ 5 տարիների ընթացքում, միշտ ջանասիրաբար եւ բարեխղճորեն աշխատելով, նա կամաց-կամաց աստիճաններով բարձրացավ վեր եւ դարձավ ձայները համադրող եւ վերածայնագրող ինժեներ:

Սակայն, ձեռնարկատեր-բիզնեսմեն Լորեն Ռայդերը, որին համարում են ձայնագրման արդյունաբերության ասպարեզի Էդիսոնը՝ իր մի շարք հայտնագործությունների համար, որոնք այսօր էլ լայնորեն օգտագործվում են, այլ ծրագրեր ուներ Զալուկյանի վերաբերյալ, որին գնահատում էր եւ զավակ չունենալու պատճառով համարում իր հարազատ որդին:

«1960 թվականին նա ինձ իր գրասենյակը կանչեց,- հիշում է Զալուկյանը,- *եւ առաջարկեց վարչական աշխատանքի անցնել: Ես ասացի, որ ձայնային համադրման բաժնում ես ինձ լավ եմ զգում»: «Այդ դեպքում ես ստիպված եմ ձեզ գործից ազատել»,- ասաց նա: «Ինչու՞, վատ եմ աշխատում»,- հարցրի: «Ոչ,- պատասխանեց նա,- պարզապես ես ցանկանում եմ ընդունել մեկին, որին կարողանամ անընդհատ առաջ տանել»:*

Հաջորդ օրն իսկ ես համաձայնեցի: Նա անմիջապես դարակից հանեց մի թղթապանակ եւ երկարեց ինձ: Դրանք փաստաթղթեր էին, որոնցով ես պետք է ընդունվեի Կալիֆոռնիայի համալսարանի հեռակա բաժինը, ինձ անհրաժեշտ առարկաներն ուսումնասիրելու համար: 1965-ին, նա ինձ ընդհանուր տնօրենի պաշտոնը վստահեց: Դրանից քիչ առաջ նա ընկերության բաժնետոմսերից մի քանիսը ձրի առաջարկել էր ինձ: Ես հրաժարվել էի, մտածելով որ ձրի տրվածը միշտ էլ կարելի է ետ վերցնել եւ պատրաստակամություն էի հայտնել վճարել դրանց դիմաց: Նա գոհունակությամբ էր ընդունել իմ առաջարկը: Այսպիսով, 11 տարի անց, ես ընկերության բաժնետոմսերից քսան տոկոսի տերը դարձա»:

Հոր եւ որդու այս հարաբերությունը շարունակվեց մինչեւ 1976-ի այն օրը, երբ Լորեն Ռայդերի թոշակավորման առնչությամբ Զալուկյանը դարձավ ամբողջ հիմնարկության տերն ու տնօրենը:

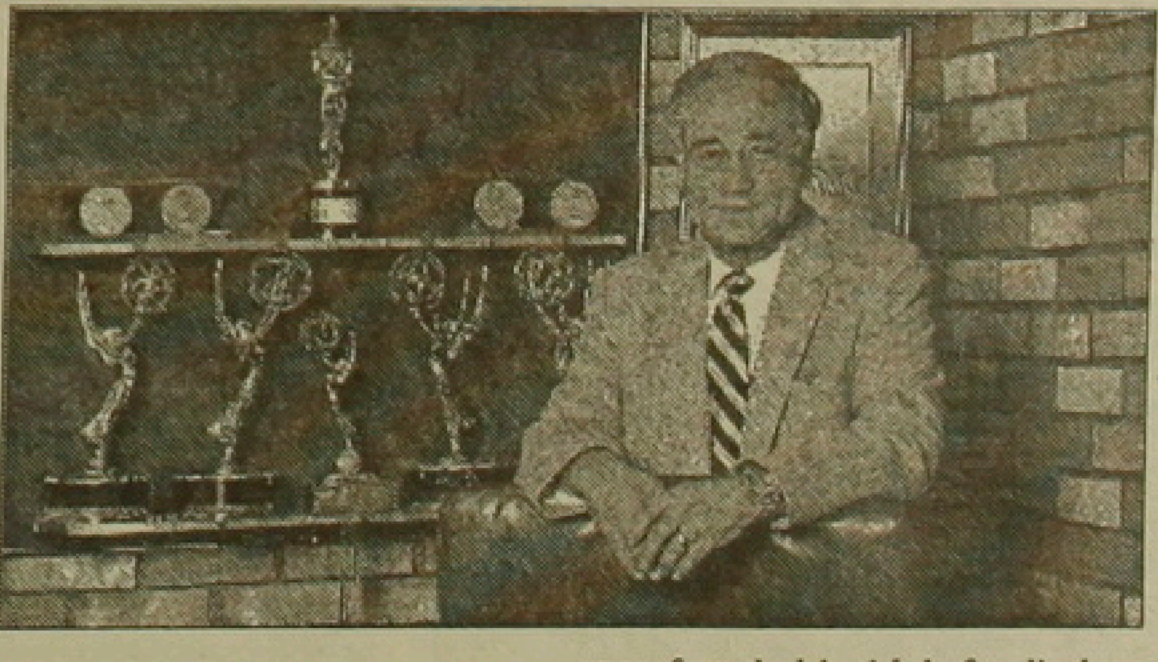

Բայց սրանով չի վերջանում նրա հետաքրքրությունների ոլորտը: Զալուկյանը միաժամանակ նախագահն է իր իսկ հիմնած Արվեստների եւ գիտության հեռուստատեսային ակադեմիայի:

«Ես իմ ժամանակի ութսուն տոկոսն այժմ այնտեղ եմ անցկացնում, պատմում է նա: *Դրանք երկու տարբեր աշխարհներ են: Մեր ակադեմիան հանրահայտ **Էմմի** մրցանակները շնորհելուց բացի, ունի նաեւ շրջանավարտ ուսանողների համար հատուկ ծրագրեր եւ միջազգային հարաբերությունների բաժին: Մտածում ենք Խորհրդային Միության հետ ուսանողների փոխանակում կատարել եւ համագործակցել հեռուստատեսային ասպարեզում»:*

Որպես արվեստագետ եւ բիզնեսմեն Զալուկյանը շատ է ճանապարհորդել, դասավանդել է ամերիկյան տարբեր համալսարաններում, ԿՀՎ-ի համար հետազոտել է Քենեդիի սպանության հետ կապված ձայնագրումները, սեղան է նստել նախագահ Բուշի հետ, ձայնային լավագույն լուծումների համար սահմանված Օսկարը վաստակել («Գումարտակ» ֆիլմի համար) եւ ստացել 36 **Էմմի** հատուկ հեռուստատեսային մրցանակներ:

Այսպիսով նրա «ամերիկյան երազանքն» իրականություն է դարձել արդեն: Իսկ ի՞նչ է նախատեսում նրա «հայկական երազանքը»:

«Երկու տարի առաջ հանդիպեցի Բարեգործականի նախագահ տիկին Լուիզ Սիմոնի հետ, որը համաձայնություն տվեց իմ ծրագրին՝ հիմնել նմանօրինակ մի հայկական ակադեմիա, որը զբաղվելու է կինոյի, հեռուստատեսության, ռադիոյի եւ բեմական արվեստի ասպարեզներում հայերի արձանագրած նվաճումները տարածելով՝ միջազգային ճանաչման արժանացնելու նպատակով: Այժմ աշխատում եմ դրա կառուցվածքային առանձնահատկությունները մշակելու վրա»:

Ժամանակն ու հնարավորությունները խոստում են նրա օգտին: Անցած տասը տարիների ընթացքում նա ղեկավարում է նաեւ ամերիկյան հեռուստատեսային ակադեմիայի շինարարական կոմիտեն, որն իրականացնում է 400 միլիոն դոլլար արժողությամբ Ակադեմիական Քաղաքի կառուցումը՝ հյուսիսային Հոլիվուդում: Այն իր մեջ ընդգրկելու է գրասենյակներ, գրադարան, արխիվներ եւ այլն: Այնպես որ դրանից հետո, հուսով ենք, հերթը կհասնի հայկական հեռուստատեսային ակադեմիային:

«Ես համոզված եմ, որ դա նպաստելու է բոլոր հայերի համախմբմանը, անկախ նրանց քաղաքական կամ կրոնական հայացքներից,- ասում է նա համոզիչ տոնով, - *դա մի յուրատեսակ հավաքավայր է լինելու»:*

Լեւոն [illegible]
ԼԱ, մարտ 1991

Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի կենտրոնում

Լիբանանի հայոց հոգեւոր առաջնորդ եւ Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի կենտրոնական վարչության ատենապետ Արամ արք. Քեշիշյանը հունիսի 3-6-ը աշխատանքային հանդիպումներ է ունեցել ընդհանուր քարտուղարի եւ տարբեր բաժանմունքների պետերի հետ, քննելու համար խորհրդի վերջին ամիսների գործունեությունը, ինչպես նաեւ նախապատրաստվելու կենտրոնական վարչության առաջիկա հանդիպումներին:

Արամ արք. Քեշիշյանը եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի կենտրոնական վարչության ատենապետ էր ընտրվել ընթացիկ տարվա փետրվարին, Կանբերրայում (Ավստրալիա) համաժողովի ընթացքում, հանդիսանալով ուղղափառ (օրթոդոքս) եկեղեցու պատկանող առաջին եկեղեցականը, որ արժանացել է այդ պատվին: ■

digitised by A.R.A.R.@

Կայծ

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մանավանդ վերջին շրջանում, ՀՅԴ-ի մամուլը կրակոտոց է ժայթքում Հայաստանի իշխանությունների դեմ, հաճախ անձնավորելով եւ անտաշած մակդիրներ օգտագործելով: Օգտակար քննադատության սահմաններն վաղուց անցած այդ ելույթներից մեկը, գուցե ամենամեղմը, ներկայացնում ենք ստորեւ, արտատպելով ՀՅԴ-ի Ֆրանսիայի պաշտոնաթերթ «Յառաջ»-ի հունիսի 27-ի համարից, լույս տեսած իբրեւ խմբագրական, վերեւի խորագրի տակ:

Ստալինական ըլլանք թէ ոչ, հայերս իւրացուցած ենք բռնատէրին հոգեբանութիւնը: Աջ դառնանք թէ ձախ, զուլուներու երկրէն մինչեւ Կամչատկա, անցնելով Բէյրութէն, Փարիզէն, մինչեւ Երեւան, կը խորհինք որ եթէ անձնաւորութիւն մը հիւանդանայ, մեռնի կամ պարզապէս հեռանայ իր դիրքէն, ազգը որբ կը մնայ... Այլ խօսքով, մեծ ու պզտիկ «արեւ»ներով կը սիրենք առաջնորդուիլ: *Արեւ Ստալին*... ճիշդ է որ հիմա կարելի չէ այլեւս գրական քննադատ մը գտնել *որ հանճարեղ* ըսէ *ժողովուրդներու* հօր նուիրուած բանաստեղծութիւններուն, բայց դեռ ալ հին չեն այն օրերը, երբ հայ զօրավարներ աշխարհի վախճանը կը նախատեսէին եթէ անհետանար *Առաջնորդը*:

Սփիւռքի մէջ նման վերաբերումներ գոյութիւն ունին: Հայաստանի ժողովուրդն ալ, հետեւելով անցեալի սովորութիւններուն, կ'ուզէ ինքզինք համոզել, որ եթէ այս կամ այն *իշխանաւոր* անձնաւորութիւնը փոխուի, կատարեալ անել կը ստեղծուի: Կարծէք անելի չենք մտնուած: Իսկ նման հոգեբանութիւն ընկերային եւ քաղաքական չարիք է, որովհետեւ կ'արգելակէ փոփոխութիւնը, թարմացումը: Իսկ իշխանաւորները, քիչ մը ամէն տեղ, ծաւալ կու տան այս *անփոխարինելիութեան, հաւանական ղեկավարման պարապի* տեսակ մը սարսափին, այդ ձեւով պատրուակելու համար ժողովրդավարական նեցուկ: Առ ի չգոյէ համոզիչ փաստերու եւ մանաւանդ արդիւնքներու, քաղաքական ղեկավարութիւնը կ'ուզէ իր իշխանութիւնը երկարաձգել նախնականութիւն բուրող այս աղքատ սպառնալիքով, աւելի ճիշդ՝ *շանտաժով*:

Հայաստանի խորհրդարանի նախագահը ուզած են օծել յաւելեալ լիազօրութիւններով, կարծէք այդ լիազօրութիւնները կարելի չէր տալ գործադիր իշխանութեան, վարչապետին եւ կառավարութեան: Իսկ պրն. Լ. Տէր-Պետրոսեան այդ յաւելեալ լիազօրութիւնները կ'ուզէ ներկայացնել որպէս յաւելեալ ծառայութիւն, յաւելեալ պարտականութիւն: Ենթադրե՞նք, որ Հայաստանի կառավարութեան եւ խորհրդարանին մէջ չկան այլ անձնաւորութիւններ, որոնք կարենան գործել աշխատանքի բաժանման սկզբունքով, խորհրդարանը եւ իր նախագահը պահելով օրէնսդիր իշխանութեան սահմաններուն մէջ, երաշխաւորելով իշխանութիւններու բաժանման սկզբունքը: Իսկ երբ այդ բաժանումը չէ երաշխաւորուած, կը սկսի զարգանալ անփոխարինելիութեան առասպելը: Յիշեցէք...

Հայրենասէր անձեր կ'այցելեն Հայաստան, գրկաբաց կ'ընդունուին մեր հին ու աղուոր սովորութեամբ: Իսկ երբ այս անձերը ազգային դէմքերու հետ տեսակցութիւն կ'ունենան, զգացական տպաւորութիւններով կը վերադառնան եւ կը զարգացնեն այն միտքը, որ հայրենի նոր իշխանութիւնները կազմուած են բացառիկ անձնաւորութիւններէ եւ ի գին ամէն զոհողութեան ու անտեսումի, զօրավիգ պէտք է կանգնիլ: Որքան օգտակար պիտի ըլլար, որ մեր զգացական հայրենակիցները կշռէին ու դատէին ըստ ծրագրի եւ ըստ իրականացումներու: Մանաւանդ հրաժարէին անփոխարինելիութեան զգացական եւ ստալինական եզրակացութիւններէ ու դիրքորոշումներէ:

Դժբախտաբար, Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնները համայնավար վարչակարգի տակ իրենց սորված ոճով, կ'ուզեն իշխանութեան կեդրոնացում յառաջացնել: Քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ ընտրուած խորհուրդները արգելք համարեցին իշխանութեան աշխատանքներու ծաւալման եւ նշանակեցին վարիչներ: Մինչ ժողովրդավարութիւնը կ'ենթադրէ մասնակցութիւն: Հայաստանի իշխանութիւնները դեռ չեն որոշած, թէ ինչպէ՞ս եւ ե՞րբ նախագահ պիտի ընտրեն, բայց կը խօսին *պրեզիդենտական* կառավարման եղանակի մասին, Միացեալ Նահանգներու օրինակով: Մինչ այդ, սակայն, ժողովրդավարութեան սկզբունքները ոտնակոխելով,– չեն կրնար ըսել անգիտանալով,– հայրենի իշխանութիւնները կը ստեղծեն պաշտօններու եւ հանգամանքներու անընդունելի շփոթ: Խորհրդարանի նախագահը երբ ինքզինք կը հռչակէ կամ թոյլ կու տայ, որ ուրիշներ զինք հռչակեն երկրի նախագահ, կողմնակի կերպով կը խախտէ ժողովրդավարութիւնը: Իսկ երբ այս խախտումները քննադատուին, քաղաքականութենէ եւ ժողովրդավարութեան ընդհանուր փիլիսոփայութենէն անտեղեակ անձեր, այլպէս յարգելի մարդիկ ընդվզումով կ'արտայայտուին, ըսելու համար, որ եթէ ասոնք երբեմն՝ վրասանալու հետեւանքով, աղէտ կը պատահի:

Հայաստան դողդոջ քայլերով մուտք կը գործէ ժողովրդավարութեան եւ ազատութիւններու ոլորտէն ներս: Այս իսկ պատճառով աչալուրջ եւ խստապահանջ պէտք է ըլլալ, որ դիմակ փոխած ստալինականութիւնը չվերահաստատուի, որովհետեւ ժողովրդավարութեան փորձի պակասը կրնայ ճամբայ հարթել բռնատիրութեան: Հետեւաբար, պէտք է մերժել իշխանութեան կեդրոնացումը, ինչ ալ ըլլան պատրուակները եւ պատճառները:

Ոչ խորհրդարանի նախագահը պէտք է ընդոստնի եւ պահանջէ գործադիր իշխանութեան իրաւունքներ եւ յաւելեալ լիազօրութիւններ, եւ ոչ ալ խորհրդարանը ինք պէտք է քուէարկէ նման իրաւունք, որպէսզի ոչ ոք փորձուի իյնալ մենատիրութեան սադայէլի շրջանակին մէջ:

Իսկ տեղի չտալ սպառնալիքի առջեւ: Ով չ'ուզեր խաղալ ժողովրդավարութեան օրէնքներով, կ'երթայ: Իսկ ժողովուրդը կը շարունակէ իր երթը:

■

Նոր տագնապի պէտք չունինք

Այս խորագրի տակ, Փարիզում լույս տեսնող «Յառաջ» օրաթերթն իր հուլիսի 3-ի համարում անդրադառնում է Հայաստանի Գերագույն խորհրդի հունիսի 18-ի նիստին արծարծված հարցերը եւ դրանց ընթացքում առաջացած Գերագույն խորհուրդ – Նախարարների խորհուրդ տագնապը:

Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդին յունիս 18-ի նիստը անկիւնադարձ մը կը նշէ երկրին քաղաքականութեան ժողովրդավար երեւոյթին մէջ: Այդ անկիւնադարձը կը յատկանշուի երկու ելոյթներով ու անոնց երեւան բերած լուրջ հարցերով: Առաջին ելոյթը կը պատկանի ՀՀՇ-ի վարչութեան նախագահ՝ Վանօ Սիրադեղեանին, երկրորդը՝ վարչապետ Վազգէն Մանուկեանին: Ազգային ազատագրումի դաշտին նոյն յանձնառութեամբ նուիրուած այս անուններ մեկնեցան նոյն մտահոգութիւններէն, պայքար մղեցին նոյն դիրքերէն, եղան գաղափարակից, բախտակից, բանտակից, ապա նոյն իշխանութեան մէջ լրացուցիչ պաշտօններ բաժնեցին, իսկ այսօր կը յայտնուին սուր հակամարտութեան մը դիրքին մէջ, որ ամենամեծ հետեւանքները կրնայ ունենալ թէ իրենց պատկանած քաղաքական կառոյցին եւ թէ Հայաստանի ներկային ու ապագային համար: Այս վերջին մտահոգութիւնը ամենէն լուրջ պարագան կը ներկայացնէ, երբ նկատի առնուի երկրին բազմազան տագնապներով ծանրացած ներկան, ուր ապահովութեան գլխաւոր երաշխիք կը նկատուէր իշխանութեան միաձոյլ, գաղափարակից կորիզ մը:

Վանօ Սիրադեղեան հարկաւոր կը նկատէ բացայայտումներ ընել, քանի որ արդէն տարաձայնութիւններ սկսած են երեւիլ, սա կամ նա խմբաւորումին մօտ: Առանց այլեւայլի իր խօսքին կը սկսի շեշտ ախտորոշումով մը. *«Այսօր Հայաստանում իշխանություն չկայ: Գերագոյն խորհուրդն արդէն 7-8 ամիս է ոչ մի իշխանութիւն չունի հանրապետութիւնում, բայց այս վերջին 2-3 ամիսը պարզուեց որ իշխանութիւն չունի նաեւ Նախարարների խորհուրդը: Այդ անիշխանութեան, երկիշխանութեան վիճակում կայ մի ստուերային դահլիճ»*:

(Այստեղ թերթը մանրամասնորեն ներկայացնում է պատգամավոր Վ. Սիրադեղյանի մեզ հայտնի խոսքի հետագա շարադրանքը:)

Վանօ Սիրադեղեանի ամբաստանագրին պատասխան ելոյթ մըն է Վազգէն Մանուկեանի արտասանածը: Ան սկիզբէն իսկ կը շեշտէ պարագայ մը, որ վերոյիշեալ առճակատումէն քաղուած եզրակացութիւնը կ'ըլլայ այսօր շատերու համար: Հայաստանի վարչապետը կ'ըսէ. *«Գտնում եմ, որ ամենամեծ հարցը, որը կայ ներքին քաղաքականութեան մէջ եւ կեանքում դա առճակատումներն են եւ ամէն մի ելոյթ, որ աւելացնում է առճակատումը, ի վնաս մեր ժողովրդի է: Ի հարկէ կան անհատներ, կան մարդկային խմբեր, որոնք ձգտում են իշխանութեան, ձգտում են իրենց ազդեցութեան ոլորտը մեծացնել եւ այդ խաղերի մէջ սուր առճակատումները մեր ժողովրդին միայն վնաս կը բերեն»*:

Ապա ան կը յիշէ երկրին նոյեմբերեան կացութիւնը, որ կը բաղձար նախարարները Գերագոյն խորհուրդի բովէն անցընելու գործընթացով, կերպով մը կը խոստովանի որ իրեն տրուած լիազօրութիւնը չէ բաւած սխալներ կանխելու, որովհետեւ միշտ դէմ-յանդիման մնացած է *«պրոֆեսիոնալիզմի եւ ազնուութեան միջեւ ընտրութիւն կատարել»* ու ստիպողութեան:

(Հոդվածագրուհին այստեղ շարադրում է վարչապետի խոսքից առավել կարեւոր հատվածներ, որոնց մենք ծանոթ ենք արդեն:)

Վազգէն Մանուկեանի ելոյթին մէջ մէկէ աւելի անգամներ կը տեսնուի սխալը ստանձնելու տրամադրութիւնը, անոր առաջին խոստովանութիւնը կը վերաբերի Գերագոյն խորհուրդ – Նախարարներու խորհուրդ յարաբերութիւններուն, որոնք *«այնքան էլ լաւ չդասաւորուեցին»* ու կ'աւելցնէ. *«այստեղ մի ընդգծելի մեղք իմն է»*: Ապա կը շարունակէ նոյն անկեղծութեամբ. *«բոլոր այն ապարատներում որտեղ մենք կենտրոնացում ստեղծեցինք, անյաջողութիւն ունեցանք»*: Կ'ըսէ սակայն, թէ սխալած են նաեւ ամբողջ իշխանութիւնները նախարարութիւններու ձեռքը հաւաքելու միտումին մէջ: Վերոյիշեալ այս երեք պարագաները անուղղակի կերպով իրաւունք կու տան Վանօ Սիրադեղեանի քննադատութիւններուն, ինչ որ կրնայ յուսատու նախանշան մը նկատուիլ, թէ անդարմանելիին պիտի չյանգի ստեղծուած առճակատումը:

Ինքնաքննադատութեան արտայայտութիւն կարելի է նկատել նաեւ այն զղջումը զոր կը յայտնէ Վազգէն Մանուկեան, վերահսկողութեան մարմիններու ջնջումին մասին. *«Ժողովրդական վերահսկողութեան կոմիտէի վրայ հսկայական դեր էր դրուած, իսկ մենք մի կողմ շպրտեցինք»* կ'ըսէ ան, աւելցնելով, որ կառավարութեան վերջին նիստին որոշուած է պետական վերահսկողութեան տեսչութիւն ստեղծել:

Վերջաւորութեան կ'արծարծէ Վանօ Սիրադեղեանի բազմատարր կառավարութեան մը գաղափարին, յայտնելով. *«Միշտ կողմնակից եմ եղել դրան, որ տարբեր կուսակցութիւններ մասնակից լինեն կառավարութեան աշխատանքներին: Եւ եթէ Գերագոյն խորհուրդը նպատակահարմար կը գտնի եւ որոշում կ'ընդունի, մենք կարող ենք մտածել թէ ինչպէս իրականացնել այդ գործունէութիւնը»*: Այդ վերջին նախադասութիւնը աւելի կը շեշտէ բարւոք ու օգտակար լուծումի մը հաւանականութիւնը, քանի որ արդէն Վազգէն Մանուկեան Գերագոյն խորհուրդի իրաւասութեան կը ձգէ ամենէն խնդրայարոյց կէտին կարգադրութիւնը:

Այն չափով, որ այս երկու ելոյթները ու երկրին քաղաքական կեանքին ներքին ծալքերուն մասին տեղեկութիւններ կը հասնին Սփիւռք, թոյլ կու տան նախ շեշտելու երեւոյթին դրական կողմը: Կարելի է առնուազն անվարան վստահ ըլլալ ժողովրդավար ընթացքին մասին, երբ նոյն ժամանակ երկու անձնաւորութիւններու միջեւ այսքան սուր բնոյթով բախումի մը բեմ կ'ըլլայ երկրին բարձրագոյն ատեանը: Թերեւս ներկայ ճգնաժամին մէջ նախամեծար պիտի համարուէր հարցին ոչ հրապարակային կարգադրութիւնը, սակայն ժողովրդավարութեան նման փորձաքար մը անցնելու երեւոյթն ալ արհամարհելի ձեռքբերում չէ:

Ինչ կը վերաբերի ելոյթներուն ընկերացող մտածումներու, կարծիքներու, երկու կէտ կը ներկայանայ գլխաւորաբար. ի՞նչպէս պէտք է արժեւորել այս բախումին ժամանակի յարաբերութիւնը նախագահական ընտրութեան հարցին արծարծումին հետ: Նախագահութեան հեռանկարով հրահրուած ախորժակներ դեր ունեցա՞ն վէճը պայթեցնելու արարքին մէջ: Կամ արդեօ՞ք Հայաստանի քաղաքական կեանքին անկոչ կամ ինքնակոչ բաղադրիչներ իրենց ստուերը չեն պտտցուցած սա վերջին հանգրուանին երկայնքին ալ:

Ինչ որ ալ ըլլան երկրորդական հանգամանքները, պատահարին դրական կողմերը իրաւունք կու տան յուսալու, որ անդարմանելին շրջանցել անկարելի պիտի չըլլայ: Ասոր երաշխիքն է նախ քաղաքական կեանքի հեռատես ու իրատես մարդու Վազգէն Մանուկեանի արդար համբաւը, յետոյ երկու ելոյթներուն այն անկեղծ շեշտը, որ վստահութիւն կը ներշնչէ թէ երկիրը տագնապներուն ամենածանրին պիտի չմատնուի «Ղարաբաղ» կոմիտէի՝ որոշ շրջանակներու կողմէ այնքան ցանկալի պառակտումով մը...:

Սոֆի ՓՈՓՈՅԵԱՆ

ԱՐՑԱԽ

Ազերիները ուզում են շահումյանցիներին գլխովին կոտորել

Շահումյանի շրջանում դրությունը չափազանց բարդացավ հատկապես նրա տարածքից զորքերը դուրս բերելու հրամանից հետո:

Շրջանի սահմանային բնակավայրերում սկսեցին կուտակվել ադրբեջանական զինյալ խմբեր եւ ՕՄՕՆականներ: Հուլիսի 7-ին գնդակոծվեցին շրջանի Սանաշեն, Բուզլուխ եւ Էրքեջ գյուղերը: Տեղաբնակները չզիջեցին եւ կազմակերպելով ուժեղ պաշտպանություն, հրոսակներին չթողեցին մտնել հարազատ գյուղերը: Գիշերը մարտը դադարել էր, սակայն գյուղերը մնում էին շրջապատված զրահամեքենաներով եւ մարտական այլ տեխնիկայով:

Ըստ հավաստի աղբյուրներից ստացված տեղեկությունների, ադրբեջանական ղեկավար շրջանները որոշել են հայաթափել ամբողջ Շահումյանի շրջանը եւ Մարտակերտի շրջանի հյուսիսային մասը, որը հարում է Շահումյանին: Լուրերը պնդում են, թե ի տարբերություն Գետաշենի եւ Մարտունաշենի, այստեղ տեղի կունենա հայերի կոտորած, քանի որ ոչ-ոք չի ուզում տեղահանման գլխացավանքի մեջ ընկնել եւ ցանկանում են հայերին ոչնչացնելով ազատվել նրանցից:

Մարտակերտի շրջանի Կիչան եւ [illegible] տեղամասում դրությունը լարվել է այն բանից հետո, երբ անասնագողության նպատակով գյուղերի տարածք խուժած 4 գողեր ավտոմատ հրազենից կրակ են բացել գյուղացիների վրա եւ փոխհրաձգության ժամանակ չորսն էլ սպանվել: Ավազակներին օգնության հասած ՕՄՕՆականների եւ տեղաբնակների միջեւ մարտը վերջացավ նրանով, որ երկուստեք նոր զոհեր եղան եւ 10 ադրբեջանցիներ կալանավորվեցին: Ստեփանակերտի պարետատունը, որ նախկինում հանել էր Կիչանի մերձակա կամուրջի մոտ տեղակայված հսկիչ կետը, ստիպված էր նորից վերականգնել, քանի որ Աղդամի շրջանից հավաքված զինյալ խմբերն ու խառնամբոխը ցանկանում էին ներխուժել գյուղեր:

Մեր աշխ. թղթ.

Պուգոն հավատ է ընծայում Այազ Մութալիբովին

ԽՍՀՄ ներքին գործոց նախարար Բորիս Պուգոն երկուշաբթի օրը ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդում հայտարարեց, թե ինքը ոչ մի հիմք չունի չհավատալու Ադրբեջանի նախագահ Այազ Մութալիբովի այն հավաստիացմանը, թե Ադրբեջանը կապահովի կարգուկանոն կոնֆլիկտի շրջանում եւ թույլ չի տա խաղաղ բնակչության անօրինական տեղահանումը: Նախարարը հրաման է տվել Ադրբեջանի այդ շրջանի ԽՍՀՄ ներքին ուժերին իրադրությունը վերցնել իրենց ձեռքը: Ըստ նրա, այդ շրջանում խմբավորվել են 500-1000 զինյալներ զրահամեքենաներով եւ հրթիռային զենքով, ինչպես նաեւ հրթիռային կապի միջոցներով: Նա հայտարարեց նաեւ, որ Ադրբեջանի Շահումյանի շրջանի Էրքեջ գյուղը հայ զինյալները դարձրել են լավ ամրացված շրջան: Այնուհետեւ նա ավելացրեց, որ հուլիսի 6-ին ադրբեջանական միլիցիան փորձել է Սանաշեն, Բուզլուխ գյուղերում անցկացնել անձնագրային ռեժիմի ստուգում, բայց հանդիպել են դիմադրության: Սպանված են 3 ադրբեջանցի միլիցիոներ, 10-ը վիրավորվել են, դրանցից 2-ը եղել են ադրբեջանական ՊԱԿ-ի աշխատակիցներ:

Չստուգված տվյալներով,– ասել է Պուգոն,– սպանվել են մեկ եւ վիրավորվել 4 հայեր: Ըստ նախարարի, կանայք եւ երեխաները այնտեղից տեղափոխվել են:

■

Արհմիության հանրապետական խորհուրդը պահանջում է արտահերթ համագումար

Հայաստանում կատարվող հսկայական փոփոխությունները կարծես թե չեն դիպել ՀԱՄԽ-ին: Այդ հին, ծանր եւ անդյուրաշարժ մեքենան շարունակում է լափել հսկայական միջոցներ ու եռանդ, կարծես թե բոլորովին չմտահոգվելով արհմիությունների նորացման անհրաժեշտությամբ:

Արհմիութենական որոշ աշխատողներ, ավտոմոբիլային տրանսպորտի եւ ավտոճանապարհային աշխատողների հանրապետական խորհրդի նախագահությունը, չհանդուրժելով այս ամենը, կոչով դիմել են Հայաստանի արհմիություններին, ուր մասնավորապես ասվում է.

«Աշխատավորության համար այս ծանր օրերին Հայաստանի արհեստակցական միությունների խորհուրդը (ՀԱՄԽ) իր ներկա կարգավիճակով ու կրավորական կեցվածքով, չկարողանալով կատարել իր հիմնական պարտականությունները, դադարել է աշխատավոր մարդու շահերի արտահայտիչն ու պաշտպանը լինելուց:

Գիտակցելով արհմիությունների համագործակցության ու համերաշխության վճռական նշանակությունն աշխատավորության շահերի պաշտպանության, ինչպես նաեւ անկախության իրականացման գործում արհմիությունների ունեցած պատասխանատվության բաժինը եւ կարեւորելով Հայաստանի արհեստակցական միությունների նորացման անհրաժեշտությունը, ՀԱՄԽ-ից չստանալով արտահերթ համագումար հրավիրելու պահանջով երկու դիմումների պատասխանը եւ ելնելով պարտադրված իրավիճակի անհրաժեշտությունից, կոչ ենք անում արհեստակցական բոլոր միություններին համախմբել ջանքերը եւ Հայաստանի արհմիությունների համար գործուն կառույց ստեղծելու ակնկալությամբ, մինչեւ սեպտեմբերի 21-ի հանրաքվեն հրավիրել Հայաստանի արհեստակցական միությունների արտահերթ համագումար»:

Այս անգամ ի՞նչ ունեն պատասխանելու արհմիութենական ղեկավարները:

■

digitised by A.R.A.R.@

Երբ Միխայիլ Գորբաչովը օտարերկրյա ներդրումներ է ուզում, պետք է մի բան անի *Աերոֆլոտի* վերաբերյալ: Այս վերջինը Խ. Միությունում միակ ավիաընկերությունն է, մի կացություն՝ որ խոսում է իր իսկ անկանոնության մասին: Ընկերությունն ունի ծառայության մի հսկա տարածք, որ սպասարկում է բոլորովին մենակ: Սակայն ընկերության գլխավոր խնդիրը սպասարկման կուլտուրան է: Ոչ ոք չի հավանում *Աերոֆլոտին*, ոչ իսկ *Աերոֆլոտը*:

Ընկերության ամենատարածված գովազդներից մեկը պատկերում է գրավիչ մի ռուս ուղեկցուհու, որը խոհուն նայում է երկնքին, որտեղ գրված է. *«Եկեք թռչելու մեզ հետ»*: Կարգախոսի մնացյալ մասն անտես չկա, բայց բոլորի կողմից կարդացվում է այսպես. *«...Կամ մի թռեք մեզ հետ: Ձեր գլխի ճարը տեսեք»*: Ես այդպիսի բազմաթիվ գովազդներ տեսա վերջերս Մոսկվա – Երեւան – Մոսկվա ճանապարհորդության ընթացքում:

Երեւանը սիրելի, արեւոտ մայրաքաղաքն է Խ. Հայաստանի, որ այժմ վճռել է անկախանալ: Սննդեղենն առատ է Երեւանում, մարդիկ՝ բարեկամաբար տրամադրված, հյուրանոցները մաքուր են, իսկ հին եկեղեցիները՝ ներշնչող: Արարատ լեռը, ձյունագագաթ, կանգնած է հասունացող խաղողի այգիների վերեւը: Երեւանի լայն պողոտաներն ու հրապարակները «զրկված» են այլեւս Լենինի արձաններից: Խորհրդային ավտոբուսներն ու տրոլեյբուսները դեռեւս սուլում են բաց վարդագույն շենքերի միջեւ: Կարելի է հայերենի հետ նաեւ ռուսերեն լսել, սակայն գարնան արեւոտ կեսմիջօրեին կարող ես գրեթե մոռանալ, որ գտնվում ես Խ. Միությունում:

Սակայն... մինչեւ *Աերոֆլոտով* վերադարձի պահը:

Երեւանի օդանավակայանի ներսում *Աերոֆլոտի* գովազդի աղջիկը դարձյալ ողջունում է մեզ: *«Եկեք թռչելու մեզ հետ»*: *«Իսկապե՞ս»*, կողքից նետում է մեկը:

Մենք այնտեղ հասանք առավոտ կանուխ՝ ժամը 9-ի թռիչքով մեկնելու համար: Ժամը 9-ը եկավ ու գնաց: *«Ո՞ւր է օդանավը»*, հարցրեցինք: *«Ուշացում կա»*, պատասխանեցին: *«Որքա՞ն»*, հարցրինք: Բայց տոմսերը գրանցող աշխատակցուհին, որի գլխից բաց դեղնավուն մազերը դուրս էին ցցվում շաքարամբակի նման, չպատասխանեց: Թեեւ նա Աերոֆլոտի համար էր աշխատում, սակայն իր գործը չէր մեզ պատասխանելը: Ինքը չէր թռչում: Նա Աերոֆլոտի գովազդի աղջիկը չէր: Մարդիկ կարող էին գալ *Աերոֆլոտով թռչելու* կամ *Աերոֆլոտով չթռչելու*: Ուրիշ միջոցներ գտնել Մոսկվա հասնելու համար: Կարող էին քայլելով գնալ: Նրա համար միեւնույնն էր:

Մինչ այդ, բեռնակիրներից մեկը մատներով հինգ թիվն է ցույց տալիս: Հինգ ժա՞մ: (Իսկապես օգտակար թիվ, դրանից պակաս, ասենք՝ երկու ժամը, մեզ կջղայնացներ: Բայց հինգ ժամն անզգայացնում է ուղեղդ: Շատ ես ցնցվում բողոքել կարենալու համար):

Ոչ ոք չէր ուզենա օդանավակայանի սպասասրահն ընտրել ժամանակ անցկացնելու համար: Նույնիսկ ամերիկյան լավագույն օդանավակայաններում դրանք քեզ հիշեցնում են մարդկային պահեստներ: Սակայն Աերոֆլոտը «մարդկայինը» ընդհանրապես հանել է այդ պահեստներից: Երեւանի օդանավակայանի սպասասրահը վհատեցնելու չափ սարսափելի է, այնքան լցված ու

THE CHRISTIAN SCIENCE MONITOR

ԽՍՀՄ-ը կարող է թռիչք անել

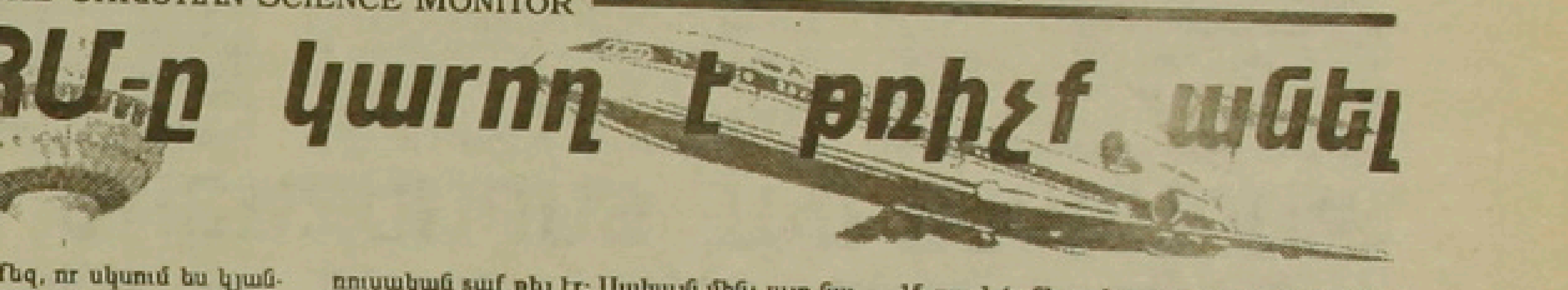

ընդվզած ես զգում քեզ, որ սկսում ես կյանքի իմաստի մասին հարցադրումներ կատարել:

Պլաստիկ մի քանի բազկոցներ՝ նստատեղիները պատառոտված, մի քանի տգեղ սեղաններ: Լուսավորությունն աղոտ է, այստեղ-այնտեղ առաստաղից անխնամ կախված են կիսամաքուր լամպեր: Անդին՝ մի ցուցանակ *«Բար»* մակագրությամբ, մի ուրիշ ցուցանակ՝ *«Կաֆե»* վերտառությամբ, որոնք նշանակում են «ոչ բար, ոչ կաֆե» եւ այդ երկու ցուցանակների միջեւ՝ դարձյալ անխուսափելի *«Եկեք թռչելու մեզ հետ»*-ը:

Օտարերկրյա ուրիշ ճանապարհորդներ մեզ հետ կիսում էին թշվառությունը: Վիեննայից չորս երիտասարդ ջղային թափ էին տալիս ձեռքերը: Երկրաշարժի գոտում աշխատող գերմանացիների մի խումբ նստել էին ստոիկյան համբերությամբ: Նրանցից մեկը գերմաներենով մեզ պատմեց մի շատ ծիծաղելի պատմություն, որը չհասկացանք, բայց միխիթարական էր մարդկային ծիծաղ լսելը կրկին:

Խմելու ջուր չկա, ոչ էլ ուտելու բան: Մի քիչ հանքային ջուր էր մնացել մեզ մոտ, աղակալած ձողիկներ եւ մի քանի տուփ ծուկ, որին մոտ-մոտ էր անում մի քնծոտ կատու:

Հանկարծ երեւաց մի տիկին, որի ձեռքին սկուտեղ կար՝ թեյի դատարկ բաժակով: Մտածելով, որ կարող եմ ես էլ բուռն թեյ պատվիրել, ձայնեցի նրան: Արհամարհեց ինձ: Տեղիցս վեր թռա ու հետեւեցի նրան դեպի փոքրիկ գրասենյակը, որտեղ մի ուրիշ փոքրամարմին կին էր նստած: Փորձեցի պատվեր տալ, նա դուռը փակեց երեսիս:

Մտածելով, որ դա անցողիկ մի դիպված էր, կախվեցի դռնից եւ ապակու միջից կարողացա տեսնել մի տաքուկ էլեկտրասալիկ՝ հաճելիորեն եռացող թեյնիկով, կողքին՝ թեյի տուփ եւ շաքարի խորանարդիկներ: Մի բաժակ թեյը ամեն ինչ [illegible] ճշտակին: Դուռը դարձյալ թակեցի, բայց ապարդյուն: Թեյի տիկինները պարզապես նստել ու խոսում էին: Երեւի պետք էր առաստաղից կախվել նրանց ուշադրությունը գրավելու համար: Սակայն պարան չունեի: Մերժված վերադարձա իմ բազկաթոռին, որն արդեն գրավել էին վիեննացիները:

Երբ ես ինձ հանձնել էի թշվառությանը, զարմանահրաշ մի բան պատահեց: Թեյի տիկինը հայտնվեց: Նրա բռնած սկուտեղի վրա ռուսական տաք թեյ էր: Սակայն մինչ այդ նա ինչո՞ւ արձագանք չէր տվել ինձ: Կարելի է բացատրել այսպես. իր գործը ուղեւորների համար թեյ պատրաստելն էր, եւ ոչ թե նրանց հետ խոսակցության բռնվելը կամ նրանց նկատմամբ բարեհամբույր լինելը, կամ նույնիսկ նրանց հասկացնելը, թե իրենց պատվերը ընդունված է: Պարզապես՝ թեյ պատրաստել: Վճարեցի նրան եւ ասացի. *«Սպասիբո բոլշոյ»*: Բայց նա ոչինչ չպատասխանեց: Դա իր գործը չէր:

Առավոտյան ժամը երեքին տոմսարկղի մոտ կանգնած մարդիկ վեր ցատկեցին: Օդանավն այստեղ էր: Ամեն մարդ խուժապի մեջ հավաքում էր իրերը: Այդ պահին տոմսերը դարձյալ ստուգվեցին: Ինչո՞ւ: Ոչ ոք չէր կարող ասել: Հետեւեցինք տոմսի տիկնոջը մինչեւ *«Իլ 86»*, որ նստել էր հանգիստ: Անձրեւը տեղում էր: Մեր ճանապարհը փակել էին ներքին գծի ուղեւորները: Նրանք չէին կարող օդանավ բարձրանալ մինչեւ օտարերկրացիների բարձրանալը: Ինչո՞ւ: Տես նախորդ պատասխանը: Տեղացիներին դուր չի գալիս այս կանոնը: Տոմսի տիկինը սաստեց նրանց եւ մեզ համար ճամփա բացեց ամբոխի միջով: Մենք հետեւեցինք նրան, դժգոհ հայացքների ուղեկցությամբ, աչքից բաց չթողնելով նրա շաքարաբամբակ դեղին գլուխը:

Դժվարությամբ բարձրանալով աստիճաններով, մտանք օդանավի անխնամ սրահները: Բազկաթոռների «ուղղահայաց դիրքը» հարաբերականության հարց էր, իսկ իմը ամրակապիչ էլ չուներ: Դրանք համարակալված էլ չէին, բայց ես չէի կարող տեղս փոխել, հետեւից խուժողները կարող էին ինձ ոտնատակ տալ:

Իլյուշինը շատ ծանր ինքնաթիռ է: [illegible] երկար ժամանակ տեւեց օդ բարձրանալը: [illegible] *«Եւ ծանր ինքնաթիռ է»*: [illegible] Օ., լավ էր:

Սակայն օդ բարձրանալուց հետո ամեն ինչ հարթվեց եւ ես [illegible]

Երբ հասանք Մոսկվայի վերեւ, օդայու[illegible] 15 աստիճանի տակ սուզվեց ամպերի միջից, որտեղից երեւաց գորշ քաղաքը: Այդ պահին բոլորն արթուն էին:

Սկսվեց օդանավից դուրս գալու պայքարը՝ հրմշտկելով, հրելով, արմնկելով: Սովորական տրամաբանությունն ասում է, որ եթե պայքարով ես օդանավ բարձրացել, պայքարով էլ պետք է իջնես: Ուղեւոր փոխադրող [illegible] ավտոբուս մեզ տանելուն պես հեռացավ [illegible]ելով: Անձրեւի տակ սկսեցինք օդանավակայանի մուտքը փնտրել: Դռները կողպված էին:

Առավոտյան ժամը 9-ն էր: Երկուսուկես ժամի փոխարեն 12 ժամ էինք վատնել ուղեւորության համար: Գործի մարդիկ այլ երկրներում երդում կանեին այլեւս չօգտվել այս ընկերությունից: Բայց Խ. Միության մեջ ուրիշ ընտրանք չկա:

Հետեւաբար, պրն. Գորբաչովին ուղղված իմ թելադրությունն այն է, որ եթե օտարերկրյա ներդրումներ է խնդրում, առաջ նախ պետք է կանոնազերծի *Աերոֆլոտը*: Ես ոչ մի կերպ չեմ պատկերացնում արեւմտյան գործարար ուղեւորներ իրենց փափուկ պայուսակներով եւ անձնական համակարգիչներով՝ անձրեւի տակ ապաստան փնտրելիս:

Հրաշալիորեն թրջվել էինք, երբ ի վերջո գտանք չկողպված դուռը: Քաղցած էինք: Եւ անմիջապես մեր դիմաց տեսանք *Աերոֆլոտի* գովազդը դարձյալ: Նույն երջանիկ ուղեկցորդուհին էր, որ նայում էր ամպերին, մարդկանցից խնդրելով *թռչելու իր հետ*: Գովազդի կողքին կար մի գրություն՝ «Կաֆե», սակայն մենք արդեն գիտեինք, թե դա ինչ էր նշանակում:

[illegible]
28 հունիս 91

Յըլմազի նոր կառավարության արտասահմանյան արձագանքները

Թուրքիայում կառավարող «Մայր Հայրենիք» կուսակցության ներքական երրորդ համագումարում գլխավոր նախագահի պաշտոնում ընտրված Մեսութ Յըլմազն ստանձնեց վարչապետի պաշտոնն ու նոր կառավարություն կազմեց: Կառավարության փոփոխությունն, ինչ խոսք, կարեւոր նշանակություն ունի ոչ միայն տվյալ երկրի, այլ նաեւ նրա հարեւանների ու դաշնակիցների, եւ, հատկապես, այն երկրների համար, որոնք վիճելի խնդիրներ ունեն Թուրքիայի հետ: Այդ առումով մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում, թե ինչ արձագանքներ է ունեցել կառավարության փոփոխությունը Կիպրոսում եւ Հունաստանում: Օրինակ, *«Միլլիյեթ»*-ը անդրադառնալով հույների դիրքորոշմանը, նշում է, թե Մեսութ Յըլմազի իշխանության գլուխ գալը անհանգստություն պատճառեց Կիպրոսում, քանի որ ենթադրվում է, որ Յըլմազի դիրքորոշումը Կիպրոսի հարցում լինելու է կոշտ եւ անզիջում: Կիպրոսի լիբերալ կուսակցության առաջնորդ Նիկոս Ռոլանդիսը, հանդես գալով մամուլում, հայտարարել է, թե Թուրքիայի ազգային խնդիրների եւ հատկապես Կիպրոսի հարցում Յըլմազն ունի անհամաձայնողական դիրքորոշում: Իսկ մեկ այլ քաղաքական գործիչ՝ Միխայիլ Պապապետրուն, ելնելով իր ստացած տպավորություններից, նշել է, որ ինքը Յըլմազի վարչապետի պաշտոնը զբաղեցնելու առնչությամբ լավատես չէ: Նա Յըլմազին բնութագրել է իբրեւ ազգայնամոլ եւ համառ քաղաքական գործիչ: Ըստ երեւույթին, վարչապետի պաշտոնի զբաղեցումը Մեսութ Յըլմազի կողմից Աթենքում նույնպես համարվել է ոչ այնքան նպաստավոր: Հունաստանի նախկին արտգործնախարար Կարոլոս Պապուլիասը նշելով, որ Յըլմազը Գերմանիայում ունի ամուր կապեր, Աթենքին զգուշանալու կոչ է արել: Պապուլիասն արել է այն ենթադրությունը, թե Մեսութ Յըլմազի իշխանության գլուխ գալով Թուրքիայի արտաքին քաղաքականությունը հիմնականում ուղղված է լինելու դեպի Եվրոպա (ոչ թե ԱՄՆ): Ըստ *«Հյուրիյեթ»* թերթի, Վաշինգտոնն ընդհանուր առմամբ դրական վերաբերմունք ցուցաբերելով հանդերձ Մեսութ Յըլմազի վարչապետությունն ստանձնելու հարցին, այնուամենայնիվ նշել է, որ ԱՄՆ-ը չի կարողանալու շրջանցել վարչապետին եւ հարցերը

լուծել նախագահի հետ, ինչպես դա արվում էր Աքբուլուտի կառավարության ժամանակներում:

Հաշվի առնելով ԱՄՆ-ի առանցքային տեղը Թուրքիայի արտաքին քաղաքականության մեջ, նպատակահարմար ենք գտնում ավելի հանգամանորեն կանգ առնել Թուրքիայում իշխանության փոփոխության վերաբերյալ Վաշինգտոնի մոտեցմանը: Վաշինգտոնում Մեսութ Յըլմազին որպես քաղաքական գործիչ ճանաչում են 1987–90 թվականներից, երբ վերջինս վարում էր Թուրքիայի արտգործ նախարարի պաշտոնը: Ի դեպ, հենց այդ պաշտոնում էլ Յըլմազն ունեցել է երկու կարեւոր փորձություններ: Առաջինը. 1988 թվականի հոկտեմբերին Նյու Յորքում ԱՄՆ-ի այդ ժամանակվա պետքարտուղար Ջորջ Շուլցի հետ: Հանդիպման ժամանակ Յըլմազը մեղադրել է ԱՄՆ-ի վարչակարգին կոնգրեսում անհրաժեշտ աշխատանքներ կատարելուց խուսափելու մեջ, հիշեցնելով, որ վարչակարգը Թուրքիային տրված խոստումներ ունի ռազմական եւ տնտեսական օգնության հարցում: Շուլցին նա պարզորոշ ձեւով ասել է, թե *«Թուրքիան չի կարող նախապայմանով օգնություն ստանալ»*: Յըլմազի այս խոսքերից հանկարծակի գալով, Շուլցը բավականին զայրացել եւ հարցրել է նրան. *«Դուք նույն ոճո՞վ եք շարունակելու խոսակցությունը»*: Դրական պատասխան ստանալով Յըլմազից, Շուլցը ասել է. *«Քանի որ դժգոհում եք, ապա ինչո՞ւ եք օգնություն խնդրում: Մի՛ վերցրեք»*: Շուլցի խոսքերը Յըլմազի վրա սառը ցնցուղի տպավորություն են գործել, իսկ ամերիկյան օգնությունից հրաժարվել նա չէր կարող: Հանդիպումը Շուլցի հետ, որի մանրամասները երկար ժամանակ գաղտնի էին պահվում հասարակայնությունից, ինչպես հետագայում խոստովանել էր ինքը Յըլմազը, խիստ տհաճ տպավորություն է թողել նրա վրա:

Մեսութ Յըլմազի երկրորդ փորձությունը տեղի է ունեցել հայկական բանաձեւի առնչությամբ Ջեյմս Բեյքըրի հետ 1990 թվականի փետրվարին Օտտավայում կայացած հանդիպման ժամանակ: Հայկական բանաձեւը ԱՄՆ-ի սենատում հաստատելուց մեկ շաբաթ առաջ Յըլմազը 1990 թվականի փետրվարի 11-ին ժամանել է Օտտավա: Հանդիպելով Ջեյմս Բեյքըրի հետ, նա պետքարտուղարին հայտնել է, որ Թուրքիան անհանգստացած է նախագահ Բուշի հայկական լոբբիին աջակցող դիրքորոշման համար: Անտեսելով բանաձեւի մերժման անհրաժեշտությունը, նա ավելացրել է. *«ԱՄՆ-ի վարչակարգի այլ օղակներում ցուցաբերվող հաստատակամությունը մենք սպասում ենք նաեւ նախագահ Բուշից»*: Իր հերթին Բեյքըրը պատասխանել է. *«Նախագահ Բուշն այս հարցում քաղաքական բազմաթիվ դժվարությունների առաջ է կանգնած: Նա որոշ խոստումներ է տվել: Հարցն ինքնին քաղաքական բարդություններ ունի, ինչպես Ձեզ համար, որի մասին դուք ինքներդ եք նշում, այնպես էլ՝ նախագահ Բուշի համար»*: Բացի այդ, Բեյքըրը Յըլմազին հասցրել է հետեւյալը. *«Լինելով վարչակարգի ներկայացուցիչներ, կոնգրեսի օրակարգում գտնվող բանաձեւի դեմ որեւէ քայլերի դիմել չենք կարող»*:

Օրեր անց, ինչպես խոստովանել էր ինքը Յըլմազը, հանդիպումն իր համար բավականին ծանր է եղել, որի ընթացքում նա Ջեյմս Բեյքըրին ակնարկել է, որ նախագահը հայկական բանաձեւի միջոցով մի կողմ է դնում Թուրքիային:

Վերոհիշյալ երկու միջադեպերն էլ ԱՄՆ-ի հետ փոխհարաբերություններում Մեսութ Յըլմազի համար շրջադարձային նշանակություն են ունեցել: Այդ հանդիպումների լույսի տակ կարող ենք ասել, որ ի տարբերություն Թուրգութ Օզալի, որն ԱՄՆ-ի հետ փոխհարաբերություններում բավականին մեղմ դիրքորոշում ունի, Յըլմազը չի խուսափում չ[illegible] լինել: Համենայնդեպս, ԱՄՆ-ի կառավարական շրջաններում Մեսութ Յըլմազին ճանաչում են թուրք-ամերիկյան հարաբերությունների զարգացման կողմնակցի: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Յըլմազը բացահայտորեն դեպի Արեւմուտք է կողմնորոշվում եւ ներկայացնում է իր «Մայր Հայրենիք» կուսակցության աշխարհիկ թեւը, դա նույնպես ԱՄՆ-ի վրա դրական տպավորություն է գործել: Սակայն մի բան պարզ է, որ Վաշինգտոնի համար Թուրքիայի փոխհարաբերություններում բացվում է մի նոր շրջան, դա Թուրգութ Օզալի իրավասությունների մասնակի սահմանափակման շրջանն է: ԱՄՆ-ի վարչակարգը նույնպես գիտակցում է, որ այսուհետեւ հնարավոր չի լինելու շրջանցել վարչապետին ու արտգործ նախարարությանը եւ հարցերը Թուրքիայում լուծել միայն նախագահ Օզալի հետ:

[illegible]

digitised by A.R.A.R.@

ՀԱՐԱՎՍԼԱՎԻԱ, ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿՌԻՎ

Սլովենիայի եւ Խորվաթիայի անկախության հռչակումից հետո Հարավսլավիայում դրությունը խիստ սրվեց՝ հասնելով պատերազմական վիճակի: Եղան բազմաթիվ զոհեր: Տիտոյի հիմնած Հարավսլավական Ֆեդերացիան այժմ փլուզման եզրին է:

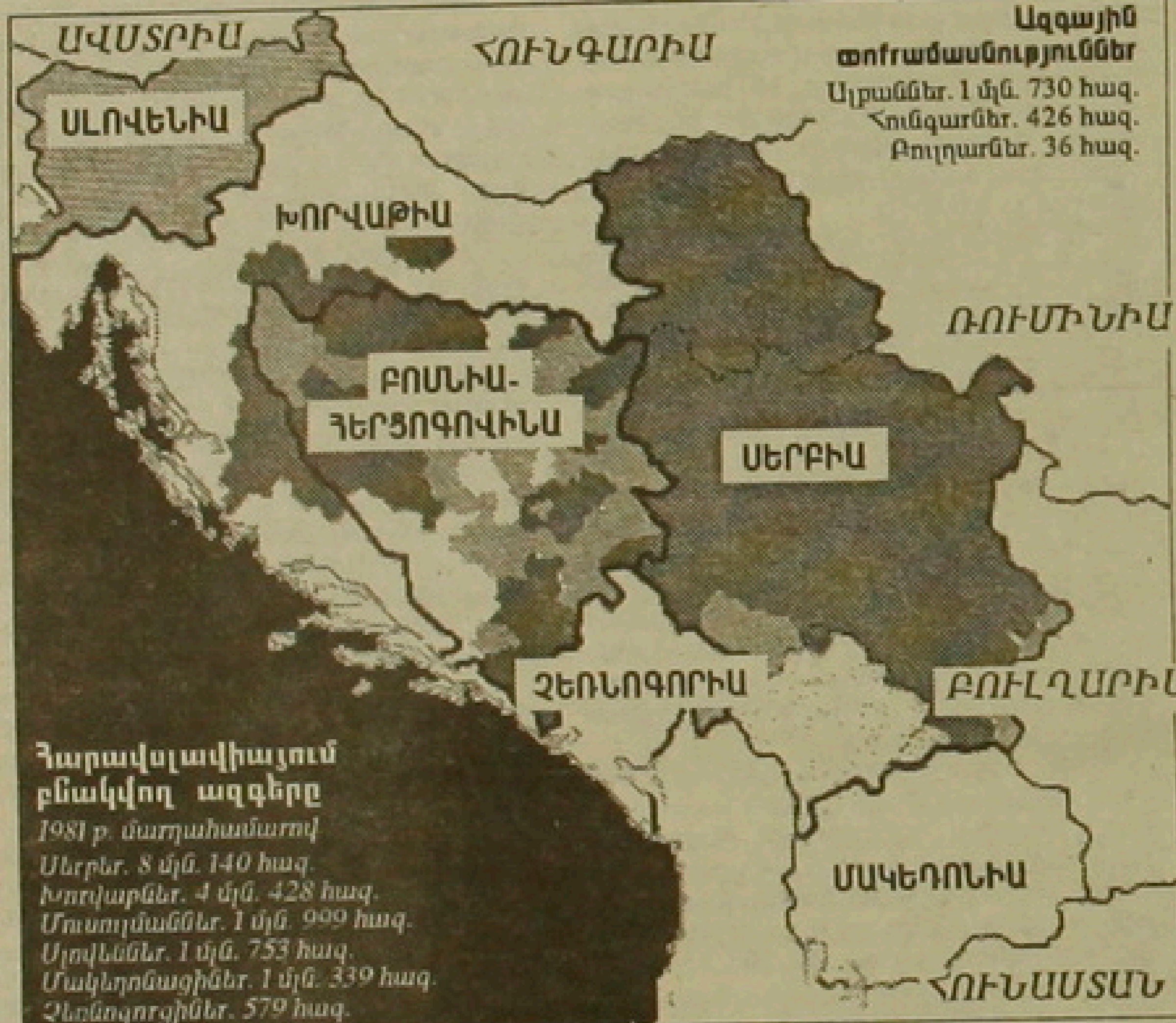

Բանակի արագ եւ կոպիտ ներխուժումը Սլովենիա, ուր հինգշաբթի արյուն հոսեց, ցույց տվեց անկախության այն սահմանը, որ Հարավսլավական Ֆեդերացիայի այդ հանրապետությունը, իր հարեւան Խորվաթիայի հետ միաժամանակ, հաստատել էր դրանից երկու օր առաջ: Սակայն եթե նույնիսկ այդ անկախությունը չի կարող լիովին իրականացվել, Լյուբլյանայում եւ Զագրեբում արտահայտված ձգտումը Հարավսլավիան դարձնում է Եվրոպայի ամենախախուտ երկիրը: Այն միաժամանակ, հետկոմունիստական դարաշրջանի մեծ մարտահրավերն էր նետում ծեր Եվրոպայի վրա. ինչպես հաշտեցնել սահմանների անձեռնմխելիության սկզբունքները, որին անհուսորեն կառչում են արեւմտյան տերությունները՝ համոզված, թե անվտանգության տեսակետից հարկավոր է այն հարգել, ժողովուրդների կամքի եւ ինքնորոշման իրավունքի հետ՝ արձանագրված այն արժեքների վերեւում, որ նույն այս տերությունները թմբկահարում են:

Իհարկե, այս կանչն սկզբում հնչեց խորհրդային կայսրության մեջ: Սակայն, ի տարբերություն բալթերի կամ վրացիների, սլովեններն ու խորվաթները 1918 թ. դեկտեմբերի 1-ին զոռով չեն բերվել հարավսլավական պետության մկրտասեղանին: Ավստրո-հունգարական կայսրությանը ենթակա սերբերը, խորվաթները եւ սլովենները սեփական կամքով միացան, Հաբսբուրգների անկումից հետո, Սերբիայի թագավորությանը (որի իշխանությունն առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո տարածվում էր այսօրվա Սերբիայի, Չեռնոգորիայի եւ Մակեդոնիայի տարածքների վրա), կազմելու համար մեկ միասնական պետական միավորում: Եւ երբ սա երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքում բաժան-բաժան արվեց գերմանացի, իտալացի, հունգարացի եւ բուլղարացի զավթիչների կողմից, ազատագրումից հետո այն հառնեց մոխիրներից ավելի ընդարձակ սահմաններով, ի հաշիվ Իտալիայի եւ հօգուտ, մասնավորապես, Խորվաթիայի ու Սլովենիայի նորաստեղծ Ֆեդերալ հանրապետությունների:

Այնպես որ Զագրեբի եւ Լյուբլյանայի ազատագրվելու ցանկությունը բարդ բնույթ ունի: Այն չի կարող նույնացվել կայսրության ճզթաների մեջ առնված եւ դրանից ազատվել փորձող ազգի վարքագծի հետ, քանզի Հարավսլավիան արդի իմաստով պետություն է եւ 70-ականներից ի վեր Ֆեդերալ հանրապետություններին օժտել է մեծ իրավունքներով: Սակայն այդ պահանջն իր մեջ միաժամանակ պարունակում է բոլոր այն մակաբերությունները, որոնք ազդարարում են կայսրությունների վերջը: Քանզի, ինչպես կոմունիզմի միջով անցած բոլոր ազգերը, Հարավսլավիան կազմավորող ազգերը նույնպես հետապնդում են իրենց եզակի ինքնությունը, որից, սխալ թե ճիշտ, նրանք համարում են, թե զրկվել են: Եւ սա առավել ուժգնությամբ է արտահայտվում Հարավսլավիայում, ուր Տիտոյի իշխանությունը, իր շահերից ելնելով, ինչ ուզել արել է Ֆեդերալ հանրապետությունների սահմանների եւ ժողովուրդների հետ, սրելով բախումները, հակառակությունները եւ ատելությունները:

Անցյալ տարվա ազատ ընտրությունները գործերը բնականորեն հաղթանակի բերեցին Լյուբլյանայի եւ Զագրեբի ազգայնականներին: Սլովեն կոմունիստները մինչ այդ ձեռնարկել էին իրենց հանրապետության ազատագրումը: Մի տարվա մեջ, նոր իշխանությունն արագացրեց այդ ընթացքը, եւ արհամարհելով այն կանոններն ու կանոնակարգերը, որ Ֆեդերալ իշխանությունն ուզում էր հարգել տալ Ֆեդերալ հանրապետություններին, որոնցից հանգիստ ձեւով կարգավորի հարավսլավական իշխանության ճգնաժամը, այն նախընտրեց անկախության սեփական ուղին, որ անցավ զանազան փուլերով, ընդհուպ մինչեւ հանրաքվե, նախքան այս շաբաթվա անկախության հռչակումը: Իհարկե, Ֆեդերալ կառավարության պատասխան քայլերը չափավորելու եւ միջազգային ճանաչման հասնելու համար, որ այդպես էլ ոչ մեկից նրանք չստացան, չնայած գործադրած բազմաթիվ ջանքերին, Լյուբլյանայի իշխանությունները (ինչպես նաեւ Զագրեբի) խաղում էին բառերի հետ՝ իրենց անկախության հռչակագրերը ներկայացնելու համար ոչ թե որպես տարածքային անջատում, այլ որպես «բաժանում»: Եւ դա ապացուցելու համար նրանք հասկացնել էին տալիս, թե իրենց ներկայացուցիչները կմնան Ֆեդերալ կառավարության եւ պետական ընդհանուր նախագահության մեջ, թե իրենք կշարունակեն մասնակցել հարավսլավական կնճռից ելք փընտրելուն ուղղված ժողովներին:

Սակայն բառային այս նախազգուշությունները ոչ մի արդյունք չտվեցին: Վայելելով Հարավսլավիայի տարածքային ամբողջականության եւ արտաքին սահմանների անձեռնմխելիության վերաբերյալ միջազգային աջակցությունը, խորվաթ Անտե Մարկովիչի գլխավորած Ֆեդերալ կառավարությունը «անօրինական» հայտարարեց Լյուբլյանայի եւ Զագրեբի խորհրդարանների *«միակողմանի անջատողական գործողությունները»*: Բանակը միջամտեց, հաստատելու համար, որ Իտալիայի, Ավստրիայի ե Հունգարիայի հետ եղած հյուսիսային սահմանները Հարավսլավիայինն են, ոչ թե ինքնիշխան Սլովենիայինը, ինչպես որ կցանկանար սլովեն իշխանությունը: Անցյալ հինգշաբթի, սլովենական տարածքը դարձել էր բանակային զորամիավորումների եւ նրանց ճանապարհը փակող տեղական ուժերի թատերաբեմ: Շատ կետերում ընդհարումներ տեղի ունեցան, պատճառելով զոհեր եւ վիրավորներ:

Կրերը եռալուց հետո սա առաջին անգամն է, որ հարավսլավական բանակն օգտագործվում է պատերազմական գործողության մեջ: Մինչ այդ, այն ուղարկվում էր Խորվաթիա, սերբերի եւ խորվաթների հակադրումների միջեւ կանգնելու համար, որ մինչեւ սլովենական իրադարձությունները ամենախռովված շրջանն էր: Ի տարբերություն իր հյուսիսային հարեւան Սլովենիայի, Խորվաթիան միատարր բնակչություն չունի. խորվաթներին (1981-ի մարդահամար տվյալներով 75,1 տոկոսը), ավելանում է սերբական համայնքը, որ բազմաթիվ տեղերում, մասնավորապես Կրայինայում, մեծամասնություն է կազմում:

Անցյալ տարվա ընտրություններում ազգայնականների հաղթանակը ոչ միայն արագացրեց ազգային ազատագրության ընթացքը, ինչը Սլովենիայի դարագան է, Խորվաթիայում այն բորբոքեց նաեւ բացահայտ կոնֆլիկտ Զագրեբի իշխանությունների եւ սերբ բնակչության միջեւ: Երբ խորվաթ նոր իշխանությունները օրենքի եւ դրա կիրառման մեջ հաշվի առնեին սերբերի ազգային եւ մշակութային յուրահատկությունները, կոնֆլիկտից գուցե թե խուսափվեր: Սակայն, ոգեւորված անցյալ դարի խորվաթ ազգայնականության գաղափարախոսությունից, այդ իշխանությունները նետվեցին «խորվաթացման» մի ընդարձակ գործողության մեջ, ստեղծելու համար ինքնիշխան պետություն, ինչին դարերով ձգտում է իրենց ժողովուրդը, սկզբում բորբոքելով սերբերի անվստահությունը, այնուհետեւ՝ բացահայտ թշնամանքը: Այսօր, այս երկու համայնքները պատերազմի շեմին են, երկուսն էլ զինված, յուրաքանչյուրն իր բողոքի գիրքն ու զոհերի ցուցակը թափահարելով: Եւ երբ Զագրեբի կառավարությունը հայտարարել է իր «բաժանումը» Հարավսլավիայից, ինքն իրեն ինքնավար հռչակած Կրայինայի շրջանն ուզում է անջատվել Խորվաթիայից Հարավսլավիայի կազմում մնալու համար:

Այսպիսով, քաղաքացիական պատերազմը, որ այս շաբաթ սպառնում էր Սլովենիային, ամիսներ ի վեր հասունանում է Խորվաթիայում: Եւ երբ Սլովենիայում Հարավսլավիայի արտաքին սահմաններն են խնդրո առարկա, այստեղ վիճարկվում են պատերազմից հետո կոմունիստական իշխանության կողմից գծված ներքին սահմանները (որոնց վերաբերյալ չէին էլ հարցրել ժողովրդի կարծիքը): Այստեղ է, որ կպչում ենք հարավսլավական բարդ կնճռի հենց սրտին: Քանզի խոսել ներքին սահմանների մասին, երկրի բաժանման դեպքում, որպես անձեռնմխելի իրականություններ, պատմականորեն անհիմն է, ազգային տեսակետից՝ անհեթեթություն, ինչպես ցույց է տալիս Հարավսլավիայի ազգագրական քարտեզը: Սակայն, միեւնույն ժամանակ, այս ներքին սահմանների պահպանումը համապատասխանում է շատ որոշակի քաղաքական եւ ազգային շահերի: Խորվաթիան բացահայտորեն շահագրգռված է դրանում, որովհետեւ ստանում է այլախոհ Կրայինան: Բոսնիա-Հերցեգովինայի մուսուլման բնակչությունը նույնպես, որ մեծամասնություն է կազմում, կառչած են դրան:

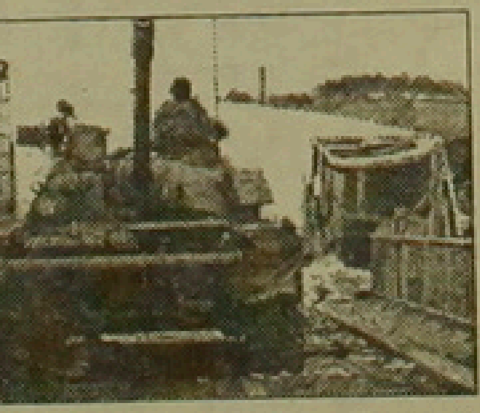

Օսմանյան Թուրքիայի տիրապետության օրոք մուսուլմանացած այս սլավոնները (սերբեր եւ խորվաթներ) Տիտոյի Հարավսլավիայի ժամանակ իրենց հավասարը ազգի աստիճանի վերածեցին եւ դրանով պատմության մեջ աննախադեպ մի երեւույթ են ներկայացնում, քանի որ Բոսնիայի որեւէ բնակիչ կարող է իրեն հայտարարել ազգությամբ մուսուլման, հավատով՝ աթեիստ: Եւ, բնականաբար, ներկա Բոսնիա-Հերցեգովինայի սահմաններում է հնարավոր այդ տարօրինակ երեւույթի առանձնահատկությունը լավագույնս պահպանել: Այդ հանրապետության նախագահ, համոզված մուսուլման Ալիա Իզեթբեգովիչը այնպես է լծվել դրան, որ այն անհանգստացնում է սերբերին, որոնք Բոսնիա-Հերցեգովինայի բնակչության մեկ երրորդն են կազմում եւ չեն ուզում բոլորովին Սերբիայից կտրվել, այլ ապրել մի պետության մեջ, ուր իրենց ազգը կմիավորվի:

Այսպիսով, Սլովենիայից եւ Խորվաթիայից հետո, Բոսնիա-Հերցեգովինայի երկինքը նույնպես պատված է սպառնալից ամպերով:

Կլոդ ԺՐԻՍԻԶ
«Լը Մոնդ», 5 հուլիս 1991

Եթե Իտալիան դը Գոլ ունենար

Ֆրանսիական «Լը Պուեն» հանդեսի հարցազրույցը Իտալիայի հանրապետության նախագահ ՖՐԱՆՉԵՍԿՈ ԿՈՍԻԳԱՅԻ հետ

ԼԸ ՊՈՒԵՆ.– **Թվում է, անհնար է կառավարել Իտալիան իր արդի քաղաքական համակարգով:**

ՖՐԱՆՉԵՍԿՈ ԿՈՍԻԳԱ.– Իտալական հաստատությունները չէ, որ չեն աշխատում: Կուսակցություններն են, որ չեն գործում այլեւս: Սրանք կոչված են խնդիրներ լուծելու, կազմակերպելու, որեւէ այլ բան անելու հասկությունները, բացի իշխանությունն իրար մեջ բաժանելուց:

Ինչպե՞ս կարող է նման համակարգը այդպիսի պայմաններում ինքն իրեն բարեփոխվել:

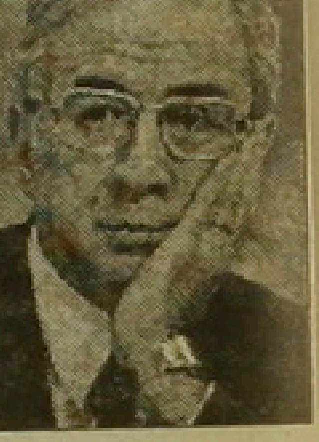

Դա շատ լուրջ խնդիր է, նույնիսկ ինձ համար, որ անընդհատ մտածում եմ առել այդ վիճակը: Կարո՞ղ ենք մենք կարգերը փոխել, ինչպես ֆրանսիացիները 1958 թվականին: Հիշո՞ւմ եք, այն ժամանակ պատերազմ էր Ալժիրի հետ... Եւ ֆրանսիացիները դը Գոլ ունեին...

Ես դը Գոլ չեմ: Ամենաշատը, որ ուզում եմ, նախագահ Ռընե Կոտի դառնալն է, որ նախապատրաստեց դը Գոլի վերադարձի ճանապարհը: Երբ այսօր մենք Իտալիայում դը Գոլ ունենայինք, գործն ավելի հեշտ կլիներ:

Սակայն դուք չունեք նաեւ Ալժիրյան պատերազմ...

Երբ չզգուշանանք, դա էլ կունենանք: Կազմակերպված հանցագործությունը, կառավարական անարդյունավետությունը, զանազան դեֆիցիտները, մեր հաստատությունների նկատմամբ աճող անվստահությունը. ահա այն ամենը, ինչ կարող է մեր Ալժիրյան պատերազմը լինել:

Իտալիան Եվրոպայի ամենաուժեղ կոմունիստական կուսակցությունն ունի, չնայած Բեռլինի պատի փլուզմանը...

Իտալիայում, դժբախտաբար, «պատը» միշտ գոյություն ունի: Նախկին կոմունիստական կուսակցությունն այնքան դժվարություններ է կրել, որ չեմ կարծում, թե նա կարող է հարմարվել արդի ժողովրդավարությանը: Մենք պետք է դիմագրավենք մի հսկայական խնդիր, ընտրողների 20–25 տոկոսին վերադարձնենք «նորմալ» քաղաքական կյանքի:

«Լը Պուեն», 5 հուլիս 1991

Գորբաչովը դիմադրում էր ռուսական «քառյակի ավազակախմբին»

Ահա թե ինչ է գրում արաբական «Ալ Հավադես» հանդեսը

Առաջին ռաունդն ավարտվեց Գորբաչովի հաղթանակով, սակայն միայն միավորների առավելությամբ: Հիմա երբ նա ուզում է հաղթել մրցակիցներին, ապա պարտավոր է նոկաուտ անել «քառյակի ավազակախմբին», որը ներկայացնում է պահպանողականների թեւը:

Այս փուլում, Գորբաչով-Ելցին միաբանության շրջանում նրանք համագործակցում են քառյակի հարձակումների դեմ, հատկապես տնտեսական բարեփոխումների գծով, Լոնդոնում յոթնյակի հանդիպումից առաջ: Վաշինգտոնում էլ Ելցինն ասաց, թե ինքը դաշնակից է Գորբաչովին՝ տնտեսական բարեփոխումների ծրագրով, իսկ այս վերջինը հենվում է Ելցինի ու նրա հզոր հանրապետության վրա: Հարցն այն է, թե մինչեւ երբ կարող է տեւել Խ. Միությունում երկու ամենաուժեղ անձնավորությունների մեղրամիսը: Արդյոք այդ համագործակցությունը կարո՞ղ է վերածվել մրցակցության:

«Քառյակի ավազակախումբն» սկսել է Գորբաչովի դեմ իր հարձակումները: Այդ խմբի անդամներն են Վ. Պավլովը, Է. Յազովը, Բ. Պուգոն եւ Վ. Կրյուչկովը: Պավլովը փորձեց ինքնիրեն հատուկ լիազորություններ տալ, սակայն Գորբաչովին հաջողվեց տապալել այդ փորձը, ինչպես Կրյուչկովին չհաջողվեց Գորբաչովի դեմ պատգամավորական ընդդիմադիր ճակատ ստեղծել:

Որոշ դիտորդներ ասում են, թե «քառյակի ավազակախմբի» ճակատագիրը լինելու է այն, ինչ չինական ավազակախմբինն էր, որը ղեկավարում էր Մաոցզե Դունի կինը:

«Ալ Հավադես»
28 հունիս 1991

digitised by A.R.A.R.@

Իրանում դարավերջին բնակչության աճի տեմպը է սպասվում

«Ֆիգարո» թերթի թղթակից Կլոդ Լորիոն «Վերակառուցվող Իրանի նոր դեմքը» ընդհանուր խորագրի տակ հրատարակել է չորս հոդված: Ստորեւ ներկայացվող հոդվածի պարսկերեն տարբերակը արտատպված է Լոնդոնում հրատարակվող «Քեյհան» շաբաթաթերթում:

Ներկայումս 59 միլիոն մարդ է բնակվում Իրանում: Բնակչության տարեկան աճի գործակիցը կազմում է 3,7 տոկոս: Մի վաճառական տագնապով ասում է. *«Իրանի բնակչության աճը 8 անգամ գերազանցում է Ֆրանսիայինն: Նման աճի պայմաններում երկրի բնակչությունը 2005 թվականին կհասնի 100 միլիոնի»:* Իսլամական հանրապետության մի պաշտոնյա հոռետեսորեն ասում է. *«Պետք է զբաղվել ինքնախաբեությամբ: Նույնիսկ իրանա-իրաքյան պատերազմը չկարողացավ որեւէ ազդեցություն թողնել բնակչության աճի վրա: Այդ պատերազմի հետեւանքով զոհվածների թիվն այնքան էլ զգալի չէր»:* Մի իրանցի տնտեսագետ նույնպես հաստատում է այդ արտասովոր տեսակետը:

Բնակչության սանձարձակ աճը ծանր կացության մեջ է դրել իսլամական հանրապետության ղեկավարներին: Մեջլիսի ազդեցիկ նախագահ Այաթոլլահ Քյարուբին, ընդունելով այդ խնդրի ամբողջ կարեւորությունը, նշում է. *«Բնակչության աննախադեպ աճի հետեւանքներն արդեն իրենց զգացնել են տալիս կրթության, առողջապահության եւ այլ ոլորտներում»:*

Իրանական շուկայի հետ առնչություն ունեցող մի օտարերկրացի ներդնողի կարծիքով, *«Երկրի բնակչության 75 տոկոսի տարիքը 24-ից ցածր է»* (Ֆրանսիայում 19-ից ցածր տարիքը կազմում է 28 տոկոս): Դա առաջին հերթին նկատվում է դպրոցներում եւ բուհերում: Ըստ մտավորականներից մեկի, *«Դպրոցներից շատերը երկհերթ եւ նույնիսկ եռհերթ են: Նրանց երեւույթ խորթ էր մինչհեղափոխական Իրանին»:* Ուսանողության թվաքանակի աճը ուղղակի հարված է հասցրել բուհական համակարգին: Ծանր իրավիճակը նկարագրելու համար մի մասնագետ ներկայացնում է հետեւյալ վիճակագրական փաստերը. *«Պետական բուհերի ընդունելության քննություններին 50 հազար տեղի համար մասնակցում է 800 հազար դիմորդ»:* Իսկ 50 հազարի մոտավորապես կեսը նախատեսված է պատերազմի հաշմանդամներին եւ զոհվածների ընտանիքների երեխաներին: Պետական բուհ չընդունվելու դեպքում դիմորդները կարող են կամ աշխատանքի անցնել, կամ էլ իրենց բախտը փորձել արտասահմանյան բուհերից մեկում: Ուսումը շարունակելու համար դիմորդները կարող են դիմել նաեւ «ազատ» համալսարաններ: Այդ համալսարանները, որտեղ մրցույթը փոքր-ինչ անկաշկանդ է եւ գրեթե չեն գործում «իսլամական» ոգով հագնվելու խստապահանջ օրենքները, անհասանելի են միջին խավի ընտանիքներին: Հարուստ ծնողներ չունեցող երեխաների առջեւ փակ են «ազատ» համալսարանների բժշկական եւ ատամնաբուժական բաժինների դռները:

Նման երիտասարդ բնակչությունն անկասկած կարող է խթան հանդիսանալ երկրի տնտեսության զարգացման համար: Այդ առիթով մի իրանցի գործարանատեր գոհունակությամբ հայտնում է, թե՝ *«Մենք պետք է երեք տարին մեկ կործանենք ամեն ինչ եւ նորից կառուցենք»:*

Աշխարհում մեկ շնչին ընկնող էլեկտրաէներգիայի սպառումը կազմում է 500 վատ: Եթե բնակչության աճը նույն տեմպերով շարունակվի, ապա էլեկտրաէներգիայի անհրաժեշտ քանակն ապահովելու համար Իրանը հարկադրված պետք է լինի ներդնել տարեկան 2 միլիոն դոլար: Իսկ բնակչության տարեկան աճի մինչեւ 2,5 տոկոս նվազեցման դեպքում տարեկան կխնայվի նշված գումարի 30–35 տոկոսը: Ուստի բնակչության աճի արգելակումը կենսական հարց է: Դա բոլորի, կամ գրեթե բոլորի օգտին է: Մի բարձրաստիճան պաշտոնյա, որն ի դեմս իսլամական հանրապետության անվերապահ կողմնակիցներից է, նշում է. *«Երկրի պատասխանատուները համոզվել են, որ ծննդաբերությունների վերաբերյալ մինչ այդ կատարված հաշվարկները (ժամում 240 ծննդաբերություն) հիմնավորված չեն»:* Նա ավելացնում է նաեւ, թե երկիրը չի կարող դիմանալ բնակչության աճի տեմպերին: Այդ հարցին լուծում չգտնելու դեպքում, Իրանը կվերածվի երկրորդ Բանգլադեշի:

Իրանական իշխանությունները վերջերս սկսել են անհանգստանալ ստեղծված ծանր կացության համար: *«Հեղափոխության ըսկզբնական շրջանում իշխում էր այն տեսակետը, թե երկրի բնակչության թվաքանակը ուղիղ համեմատական է իսլամի ազդեցության ուժեղացմանը»,* հիշեցնում է մի տնտեսագետ: Շահի վարչակարգի օրոք հիմնըված վիճակագրական կենտրոնի փորձագետներից մեկը, որ համարձակվել էր զգուշացնել բնակչության աճի վտանգավոր հետեւանքների մասին, նոր իշխանությունների կողմից հալածանքների էր ենթարկվել: Սակայն, իրադրությունը փոխվեց 1986–87 թթ.: Իրանցի ներդնողներից մեկը գոհունակությամբ է նշում այն փաստը, որ Ռաֆսանջանիի հնգամյա պլանի կարեւորագույն կետերից մեկը բնակչության աճի արգելակումն է:

Թեհրանում հավատարմագրված մի օտարերկրացի քաղաքագետ այն կարծիքին է, թե Իրանում արդեն իրագործվում է բնակչության աճն արգելակող ծրագիրը: Ռադիոն եւ հեռուստատեսությունը սակավանդամ ընտանիքների առավելությունների մասին բազմաթիվ քարոզչական հաղորդումներ են հեռարձակում: Դեղատներն անվճար հակաբեղմնավորման դեղեր են առաջարկում: Առողջապահության նախարարությունն այլեւս չի արգելում աբորտը:

«Բնակչության աճի կարգավորման համար մեծ նշանակություն ունի դաստիարակչական աշխատանքը,- եզրակացնում է Այաթոլլահ Քյարուբին,- *սակայն ծննդաբերությունները վերահսկելու համար տարվող դաստիարակչական աշխատանքները ցայսօր ցանկալի արդյունք չեն տվել»:*

■

Հանոյը տեղի է տալիս ճապոնական հմայքի առջեւ

Վիետնամը նվագում է նախերգանքը, ճապոնացիներն արթնացնում են «քնած հրեշին»

JVC, Ռիկո, Սամսունգ եւ *Լաքի Գոլդսթար* գովազդող ռեկլամային վահանակներն իշխում են Հո Շի Մինի դիմանկարների եւ հայրենասիրական կոչերի վրա: Հոնդա մոտոցիկլները եւ *Տոյոտա* միկրոավտոբուսներն արդեն ավելի շատ են, քան խորհրդային վիլիսներն ու բեռնատարները: *JVC* հեռուստացույցների, *Տոշիբա* եւ *Նացիոնալ* տեսամագնիտոֆոնների արկղերը կրպակներում խոնըված են իրար վրա: Հանոյը, սոցիալիստական Վիետնամի խստաշունչ մայրաքաղաքը, օրեցօր ավելի է նմանվում հարավային իր հակառակորդին՝ կապիտալիստական Սայգոնին:

«Տասնվեց տարի մենք սխալ ճանապարհով ենք գնում,- խոստովանում է կոմկուսի մի աշխատող: - *Սոցիալիզմը հնարավոր է միայն զարգացած երկրներում»: «Շուկայական տնտեսության անցնելը անհրաժեշտ է»,-* ասում է Հանոյի միջազգային տնտեսության ինստիտուտի մի աշխատակից: Այն սկսվել է 1986-ին, երբ ՎԿԿ-ի 6-րդ համագումարն ընդունեց *պերեստրոյկայի* տեղական տարբերակը՝ *դոյ մոյը* (նորարարություն): Ոչ ոք այլեւս չի համարձակվում ճակատից քննադատել նորարարությունը, ասում է կոմերիտմիության օրգան *Տիեն Ֆոնգի* (ավանգարդ) պատասխանատուներից մեկը:

Հանոյում հունիսի 24-27-ը կուսակցությունը գումարեց իր 7-րդ համագումարը: Ամիսներ ի վեր թեժ կռիվ է գնում «բարեփոխիչների» եւ «պահպանողականների» միջեւ: Արագ անցումը շուկայական տնտեսության եւ կապիտալիստական Արեւմուտքի հետ հարաբերությունների կարգավորումը զարգացման անհրաժեշտ պայմաններ են, հավաստում են առաջինները: Նրանք կարող են անկայունացնել կոմունիստական վարչակարգը, որ օտար «իմպերիալիստները» ուզում են տապալել, պատասխանում են երկրորդները: 66 միլիոն վիետնամցիների մեծ մասը քմծիծաղում է այս բանավեճի վրա: *«Միակ բանը, որ արժեք ունի, փող շահելն է եւ սպասել, թե ե՞րբ են վերադառնում արեւմուտքցիները»,* ասում է Հանոյի մի պատասխանատու:

Վիետնամում նոր պատերազմ է սկսել: Այն իրար դեմ է հանել գործարար մարդկանց, որոնք ագահորեն ցանկանում են մխրճվել գերբնակեցված այս երկրում, որը մի փորձագետ անվանում է «քնած հրեշ», նրա համար կանխագուշակելով *«Կորեայի կամ 60-ական թվականների Տայվանի նման հրաշք»: «Տնտեսական վիճակը կայունանում է, բանվորական ուժը Ասիայում ամենաէժանն է, հումքն առատ է եւ չի շահագործվում,-* ասում է ճապոնացի մի գործարար մարդ: - *Սա պոտենցիալ կերպով Չինաստանի նման կարեւոր շուկա է»:*

Գնալով ավելի է դժվարանում Հանոյում կամ Սայգոնում հյուրանոց ճարել կամ էլ դեպի Վիետնամ ինքնաթիռի տոմս ձեռք բերել: 1990-ին ավելի քան 6 հազար գործարար մարդ է այցելել երկիր: Դրանց կեսը ճապոնացիներ են: Մնացածը՝ կորեացիներ, թայվանցիներ, հոնկոնգցիներ, տայլանդցիներ, ֆրանսիացիներ, իտալացիներ, ավելի հազվադեպ՝ ամերիկացիներ... Վիետնամցիները ցնծում են այս նոր ներխուժումից:

Ճիշտն ասած, Վիետնամն այլ ընտրություն չունի: Արդեն անցյալ տնտեսությունն այս տարի ճնշաստառ եղավ խորհրդային օգնության կտրուկ կրճատումից եւ նախկին ՏՓԽ-ին գերի շուկայի կորստից: Հարկավոր է ավելի քան 70 միլիարդ ֆրանկ ինֆրակառուցվածքները շենելու եւ արտադրությունն արդիականացնելու համար, որոնք կրում են 30 տարվա պատերազմի եւ 15 տարվա կոմունիստական վարչակարգի կնիքը: *«Մեր զարգացումը պահանջում է վիթխարի կապիտալներ, տեխնոլոգիա եւ օտար փորձառություն»,* խոստովանեց փոխվարչապետ Վո Վան Կիետը մարտին Սայգոնում կայացած ներդրումների ֆորումի ժամանակ: Լոկ Արեւմուտքը եւ Ճապոնիան կարող են այն տրամադրել:

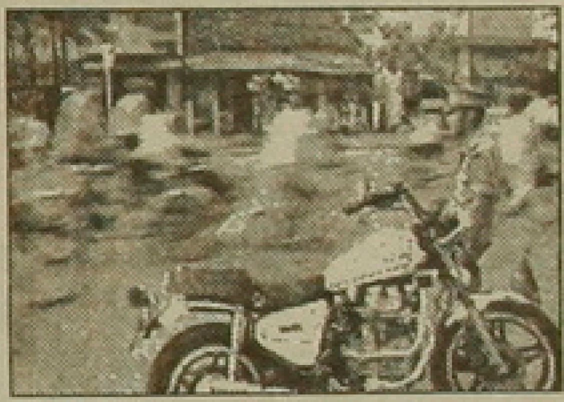

Ճապոնիան այս տարի առաջին տեղը դուրս կգա, որպես առեւտրական գործակից, Խ. Միությունից էլ առաջ, գուշակում է մի մասնագետ: Փոխանակումները 1990-ին 5 մլն-ից անցան (1989-ին 3,5 միլիոն, 1988-ին՝ 2 մլն): Տոկիոյի առեւտրական 9 գլխավոր ընկերությունները բացել կամ պատրաստվում են բացել իրենց մշտական գրասենյակները Հանոյում եւ Սայգոնում: Վիետնամի կողմից 1990-ին արտահանված 1,5 մլն. տոննա չմշակված նավթի ինն տասներորդը,- պաշարները գնահատվում են 1-ից 2,5 մլրդ բարել,- ուղարկվել է Ճապոնիա: *Միցուբիշի Օյլը* գնել է հարավ-վիետնամական ափի երկայնքով հետախուզական աշխատանքներ տանելու երկու փայաբաժինը, իսկ 10 այլ նավթային ընկերություններ (մեծամասամբ եւրոպական) պատրաստվում են 1992 թիվը դարձնել *«Դեպի Վիետնամի սեւ ոսկին արշավի տարի»: Սանիոն, JVC-ն, Տոյոտան* իրենց արտադրանքի հավաքման տեղական գործարաններ են տեղադրել եւ վիետնամական մասնագետներ են պատրաստում Ճապոնիայում: Ճապոնական ավիաընկերությունները օգնում են վիետնամականին արդիականացնել իր գործողությունները: *«Ճապոնացիներն ամենուր են, նրանք բայյարեն փողեր են թափում շուկաներ գրավելու համար,-* ասում է Սայգոնում ֆրանսիական մի ընկերության ներկայացուցիչը: - *Երբ մենք չարձագանքենք, մեզ կավլեն այստեղից...»:*

Պատրիկ ՍԱԲԱՏԻԷ
«Լը Պոէն», 5 յուլիս 1991

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Սփյուռքահայ մարզիկներ

Ամերիկայի թիվ 1 դահուկորդը.

Քրիստի ԹԵՐԶՅԱՆ

Հայազգի Քրիստի Թերզյանն անցյալ տարի դարձավ Ամերիկայի լավագույն կին դահուկորդը: Նրա կարծիքով դրան նպաստեցին ինչպես իր համառ մարզումները, այնպես էլ ծնողների անվերապահ քաջալերանքը: Չնայած այս տարի նա չկարողացավ ասպարեզ դուրս գալ ոտքի վնասվածքի պատճառով, այնուամենայնիվ, հույս ունի մյուս տարի մասնակցել Ձմեռային օլիմպիադային:

Քրիստին երեք քույրերից ամենափոքրն է: Նրա պապը Թուրքիայից Ամերիկա հաստատվելով զբաղվել է հողագործությամբ: *«Պապս չափազանց շատ էր աշխատում, եւ ոչ փող, ոչ էլ ժամանակ ուներ մարմնակրթությամբ զբաղվելու,-* բացատրում է երիտասարդ չեմպիոնուհին:- *Մեր ընտանիքը բացառություն էր կազմում երեւի: Սպորտը մեզ՝ երկու քույրերս եւ ինձ համար դարձավ անհրաժեշտություն: Կիրակի օրերը եկեղեցի գնալու փոխարեն մենք գնում էինք մրցելու կամ մարզվելու»:*

Քրիստին երեք տարեկանից է զբաղվել այդ մարզաձեւով, եւ մրցակցական ոգին երբեք չի դավաճանել նրան: 16 տարեկան աղջկա առաջընթացը նկատելով, Միացյալ Նահանգների դահուկորդների խումբը հրավիրում է նրան: Նույն տարում խմբի հետ նա մասնակցում է եւրոպայի մրցումներին, իսկ վերադարձին ընդունվում Յուտա նահանգի դահուկորդների *Ռոու-*

մարկ ակադեմիան, միաժամանակ շարունակելով ուսումը միջնակարգ դպրոցում:

Հակառակ տաղանդավոր եւ համառ լինելուն, նա միանգամից չի հասել փառքի: Հինգ տարի շարունակ մեծ ջանասիրությամբ պարապել է, մինչեւ կարողացել է հաղթահարել իր մեջ միջազգային մրցումներին մասնակցելու հոգեբանական պատնեշը, որն ինքը բնորոշ է համարում բոլոր ամերիկացի մարզիկներին:

«Եւրոպայում այլ է,- ասում է նա,- *նրանք հենց այդ միջավայրում էլ ծնվում-մեծանում են: Իսկ դահուկներով սահելը ազգային մարզաձեւ է նրանց համար»:*

1989 թվականին միայնակ ճանապարհորդելով եւրոպայում, նա կարծես մերվում է այդ միջավայրին եւ ինքնավստահություն ձեռք բերում:

1989-90 մրցաշրջանը նրա համար դառնում է ամենահաջողակը: Աշխարհի գավաթի 17 մրցումներում միավորներ վաստակելով եւ նախկին չեմպիոն Թամարա Մըքկինլիի նկատմամբ առավելության հասնելով՝ նա դառնում է Ամերիկայի թիվ 1 դահուկորդը, իսկ աշխարհի առաջնությունում գրավում է 17-րդ տեղը:

Դժբախտաբար, անցյալ հոկտեմբերին Շվեյցարիայում մարզումների ժամանակ նա ծանր վնասվածք է ստանում եւ ստիպված է լինում տուն վերադառնալ եւ վիրահատության ենթարկվել: Երկու ամիս հենակների օգնությամբ ման գալուց հետո, նա այժմ նույնքան լավատեսորեն է նայում ապագային, որքան առաջ: Լավ մարզավիճակը պահպանելու համար նա օրնիբուն զբաղվում է անշարժ հեծանվային սպորտով, լողով եւ վազքով: Նա հույս ունի վերսկսել իր դահուկային սահումները՝ բլուրներն ի վար: Միաժամանակ Յուտայի համալսարանում նա աշխատում է իր ավարտական թեզի վրա՝ մարկետինգի գծով:

ԴՈՆԱ ՍԱՔՍ
ԱՄ, ապրիլ 1991

54 ԽՍՀՄ առաջնություն

Առաջին խումբ

«Կոտայք» - «Նեֆթյանիկ» (Ֆերգանա) 2:1

8 հուլիսի, քաղաք Աբովյան:

«Կոտայք»-ից աչքի ընկան Սեդրակ Բաղդասարյանը եւ Էդուարդ Վերանյանը (11 մ):

Հաջորդ տուրում, վաղը «Կոտայք»-ն ընդունելու է «Նովբախորին»: Խաղն սկսվելու է ժամը 19-ին:

Ահա առաջնության աղյուսակը հուլիսի 10-ի դրությամբ.

	Խ	Հ	Ո	Պ	Գ	Մ
1. Տիլիգուլ	18	10	6	2	25-11	26
2. Ռոստոր	18	10	5	3	33-20	25
3. Ռոստսելմաշ	18	9	5	4	19-8	23
4. Բուկովինա	19	9	5	5	21-6	23
5. Նովբախոր	18	8	6	4	17-11	22
6. Տավրիա	18	9	3	6	32-30	21
7. Լոկոմոտիվ	18	8	4	6	20-15	20
8. Ուրալմաշ	18	8	3	7	26-17	19
9. Կայրատ	18	8	3	7	18-17	19
10. Ֆակել	20	8	3	9	16-21	19
11. Դինամո Ստավ.	17	6	7	4	12-12	19
12. Տեքստիլչիկ	19	6	7	6	22-23	19
13. Նեֆթյանիկ	18	8	2	8	20-23	18
14. Նեֆթչի	18	7	3	8	15-15	17
15. Դինամո Սու.	18	6	5	7	25-19	17
16. Շինիկ	18	7	2	9	20-30	16
17. Զենիթ	18	4	8	6	15-15	16
18. Գեոլոգ	18	4	6	8	15-25	14
19. Զիմբրու	18	3	8	7	16-19	14
20. Կոտայք	18	5	3	10	13-30	13
21. Կուբան	17	2	6	9	12-22	10
22. Պախտակ.	18	3	2	13	13-26	8

Բաժինը վարում է Սերժ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆԸ

digitised by A.R.A.R.@

Ալժիրում իսլամական ֆունդամենտալիստները կռիվներ են բորբոքում

Իսլամական փրկության ճակատն ընդդեմ բանակի: Այս խաղում այժմ «մորուքավորները» տանուլ են տալիս

«Ժողովրդով եւ ժողովրդի համար», ասում Ալժիրի պետական պաշտոնական նշանաբանը: *«Աստծով եւ Աստծու համար»*, պատասխանում են իսլամականները, որոնք տարուց ի վեր իրենց վերահսկողության տակ գտնվող քաղաքապետարանների ճակատներին [illegible] այդ պաշտոնական բանաձեւը փոխել իրենց կրոնականով: Խոսքերից այն կողմ հակադրվում են պետության մասին իրարից խիստ տարբերվող երկու կոնցեպցիաներ, որոնք չեն կարող գոյակցել: Հունիսի 5-ին հայտարարելով քաղաքային արտակարգ դրություն, զինվորականները եւ իշխանության գլուխ գտնվող նոր թիմը հստակորեն հայտարարեցին իրենց մտադրությունը. վերականգնել հանրապետական օրինականությունը: Այս արագ նրանք անցան գործողությունների:

Հունիսի 21-ին զինվորական իշխանությունները Իսլամական փրկության ճակատի ղեկավար ինքնակառավարման պատասխանատուներից պահանջեցին ամենակարճ ժամկետում հասարակական շենքերի վրայից հանել «իսլամական համայնք» հռչակող ցուցանակները եւ դրանց տեղը վերականգնել պաշտոնական նշանաբանը եւ նախագահ Շադլի Բենջեդիդի լուսանկարը: Զուր ջանքեր: Իսլամականները, որ առիթ են փնտրում հակադրվելու, խուլ ձեւացան: Երկուշաբթի օրը ոստիկանները ուղարկվեցին քաղաքապետարանների վրայից այդ ցուցանակները պոկելու: Այդ ժամանակ, Բաբ-էլ-Ուեդից մինչեւ Քուբա՝ ստորին Ալժիրի այդ իսլամական «աղեփակոցը» եւ արեւելյան արվարձանների փոքր բնակավայրերում լարվածությունն արագ աճեց: Երկուշաբթի լույս երեքշաբթի գիշերվա ընթացքում մուեզինները մինարեթների բարձունքից իրենց հոտին կոչ էին անում իջնել փողոց՝ արհամարհելով կրակոցները: Բուռն ընդհարումներ եղան ոստիկանության հետ: Հարյուրավոր երիտասարդներ, որ մարտարավերի նման երգում էին թե *«կա միայն մի Աստված»*, բազմաթիվ բարիկադներ կառուցեցին: Գնդակներից ընկան ցուցարարներ, շատերը վիրավորվեցին: Չորեքշաբթի բանակը կրկին բերվեց մայրաքաղաք, ուր մի անհանգիստ գիշերից հետո հանդարտ էր:

«Սա «մորուքավորների» վերջին ելույթն է», ասում է ալժիրցի մի փաստաբան: Ակնհայտ է, որ Իսլամական փրկության ճակատի մայիսի 25-ին հարուցած ճգնաժամը, որ արվել էր օրենսդրական ընտրությունները չեղյալ հայտարարելու նպատակով, իսլամականների համար ավարտվեց ձախողումով:

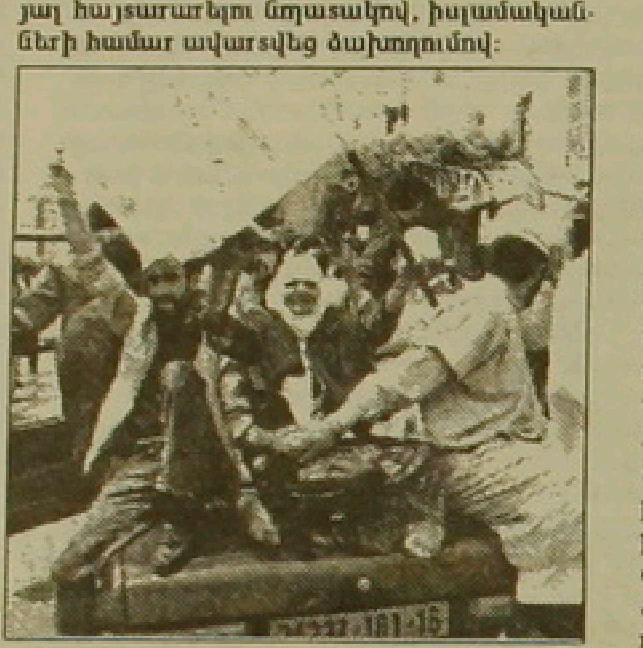

Երեքշաբթի օրը, հեռուստատեսային ուղիղ հաղորդմամբ շարժման երեք հիմնադիր անդամներ իսլամականների առաջնորդ Աբասի Մադանիին անվանեցին *«վտանգ մուսուլմանների համար»*, կոչ անելով, *«այլեւս չըհետեւել նրա հրահանգներին»*: *«Պետք է շրջել իսլամական խռովությունների էջը»* եւ երկխոսություն սկսել իշխանությունների հետ *«մուսուլմանների արյունը խնայելու»* համար, շարունակեցին նրանք: Երբ սրանց հաջողվի իրենց զինակիցների մեծամասնությանը համոզել, որոնց շարքերն արդեն նվազում են, Իսլամական փրկության ճակատը, դառնալով *«կառավարելի»*, կարող է ներգրավվել նորմալ քաղաքական կյանքի մեջ: Սակայն, հենց հինգշաբթի օրը, ճակատը պատասխանեց, իր շարքերից հեռացնելով երկու «ըմբոստներին»: Ապագան ցույց կտա, թե իշխանությունները գրազը կտանե՞ն:

«Լը Մոնդ», 5 հուլիս 1991

Իրանա-ֆրանսիական բանակցությունները ձախողվեցին

Թվում էր, թե Իրանի եւ Ֆրանսիայի միջեւ շուրջ 10 տարի գոյություն ունեցող ֆինանսական տարաձայնությունների կարգավորման համար ստեղծվել են նպաստավոր նախադրյալներ: Սպասվում էր, որ մինչեւ Թեհրանում եւ Փարիզում կայանալիք բարձր մակարդակի հանդիպումները, ստորագրվելու է այդ հարցերին վերջնական լուծում տվող միջկառավարական համաձայնագիրը: Այդ նպատակով, նախնական պայմանավորվածության համաձայն, Փարիզ էր մեկնել Իրանի արտգործնախարար Վելայաթին: Հիշեցնում ենք, որ Իրանը, դեռեւս մինչեւ իսլամական հեղափոխության հաղթանակը, Ֆրանսիային տրամադրել էր 10 միլիարդ դոլլարի վարկ, որի վճարումը տարբեր պատճառներով հետաձգվում էր: Եւ հանկարծ, համաձայնագրի ստորագրման համար նշանակված օրը՝ հուլիսի 5-ին, ֆրանսիական թերթերը *«Իրանա-ֆրանսիական բանակցությունները ձախողվեցին»* խորագրով հրապարակեցին բազմաթիվ հոդվածներ: Ֆրանսիական *«Լը Մոնդ»* թերթը գտնում է, որ իրանական կողմը համաձայնագրի ստորագրումը պայմանավորում է Ֆրանսիայից հարստացման ենթարկված ուրան ստանալու հետ: Սակայն Ֆրանսիայի արտգործնախարարության խոսնակը որեւէ կերպ չարձագանքեց այդ լուրին: «Լը Մոնդում» նշված է նաեւ, որ ֆրանսիական կողմը կտրականապես մերժել է ուրան ստանալու վերաբերյալ Իրանի պահանջը: Թերթերն ավելացնում են. *«Ոչ ռազմական նպատակներին ծառայող միջուկային կայաններ չինելու պատճառով, ենթադրվում է, որ Իրանը մտադիր է ուրանն օգտագործել ռազմական նպատակների համար»*: Ըստ ֆրանսիական թերթերի հաղորդագրությունների, Իրանի անստասելի պահանջը ձախողեց ֆինանսական հարցերը կարգավորող իրանա-ֆրանսիական համաձայնագրի ստորագրումը:

Հուլիսի 8-ին Իրանի արտգործնախարարության տեսակետներն արտահայտող *«Թեհրան թայմզ»* թերթը, հերքելով «Լը Մոնդի» հրապարակած լուրը, դատապարտեց ֆրանսիական կառավարությանը ստորագրվելիք համաձայնագիրը ձախողելու համար:

Գ. Ա.

Էստոնիայի կուսակցությունների ներկայացուցիչները հանդիպեցին Զ. Բժեզինսկու հետ

Էստոնիայում գործող 8 կուսակցությունների եւ Ազգային ճակատի ներկայացուցիչները հուլիսի 6-ին Պատգամավորների տանը հանդիպեցին ամերիկյան ճանաչված քաղաքագետ Զ. Բժեզինսկու հետ: Հանդիպումը անգլերեն լեզվով վարում էր Մարիո Լաուրիստինը:

- Եթե էստոնիան ինքնիշխան է, ապա այն չի կարող լինել մեկ այլ պետության մեջ: Ինքնիշխանությունը նշանակում է ինքնիշխանություն: Ստալինը նույնպես խոսում էր դեմոկրատիայի մասին եւ դրա հետ մեկտեղ ոչնչացնում մարդկանց,- հանդիպման ժամանակ ասաց Զ. Բժեզինսկին:

Ըստ Բժեզինսկու, Գորբաչովի միութենական պայմանագրում կա խոր հակասություն. ինքնիշխան պետությունների միություն չի կարող լինել: Ինքնիշխան պետությունը չի կարող Միության մեջ մտնել: Միութենական պայմանագիրը կարող է գործել միայն այն դեպքում, եթե նրա մեջ յուրաքանչյուր պետություն մտնի տարբեր պայմաններով: Խոսելով կոմունիստական կուսակցության մասին, Բժեզինսկին նշել է, որ *«խորհրդային համակարգը տանուլ է տվել 70 տարի: Դա ժամանակակից պատմության ամենախոշոր ձախողումներից է»*:

Բժեզինսկին նշեց, որ Բալթյան հարցի լուծումը առաջին հերթին օգտակար է Խորհրդային Միությանը: Այդ հարցի լուծման ձգձգումը լոկ կըդժվարացնի ԽՍՀՄ-ի մուտքը Եվրոպա: Շոշափելով ամերիկյան հասարակական կարծիքի դերը, Բժեզինսկին Բալթյան թեման համարել է ամենակարեւորը խորհրդա-ամերիկյան հարաբերություններում: *«Եթե նախագահ Բուշը անտեսի Բալթյան հարցը, ապա նա ստիպված կլինի հրաժարական տալ»*,- նշել է քաղաքագետը:

[illegible]
Տալլին, 9 հուլիս 1991

Գորբաչովի դեսպանորդ Յուրի Կվիցինսկին Հարավսլավիայում

Հարավսլավիայում գտնվող ԽՍՀՄ նախագահի հատուկ դեսպանորդ Յուրի Կվիցինսկու առաքելությունն այն է, որպեսզի *«ավելի շատ լսի, քան կարծիքներ պարտադրի»*:

Հուլիսի 8-ին ԽՍՀՄ արտգործնախարարությունից հայտնել են, որ Յու. Կվիցինսկու այցի նպատակն է օգնել *«հարավսլավական գործերի լուծմանն այն չափով, ինչ չափով հնարավոր կհամարի հարավսլավական կողմը»*:

«Յու. Կվիցինսկին կգործի այն դիրքորոշման համաձայն, որն ունի Խորհրդային Միությունը Հարավսլավիայի դեպքերի նկատմամբ»,- հայտարարեց նախարարության աշխատակիցը «ԻՖ»-ի թղթակցին:

Հարավային Կարոլինան ճանաչում է Վրաստանի անկախությունը

Ըստ վրացական *«Իմեդիա»* լրատվական անկախ գործակալության, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Հարավային Կարոլինա նահանգը ճանաչել է Վրաստանի անկախությունը: Նահանգի ղեկավարությունը նախագահ Զվիադ Գամսախուրդիային է ուղարկել ընդունված որոշման պատճենը եւ շնորհավորական հեռագիր: ■

Լիբանանի կոմունիստական կուսակցության գլխավոր քարտուղար Ժորժ Հաուին այցելեց Քեսրուան՝ Լիբանանյան ուժերի (քրիստոնյա միլիցիների) միջնաբերդը, հանդիպելու համար սրանց պարագլուխ Սամիր Ժաժայի հետ: Մուսուլմանական եւ քրիստոնյա սեկտորները բաժանող «կանաչ գծի» վերացումը հնարավորություն է տվել լիբանանյան զանազան քաղաքական կուսակցություններին շփվելու իրար հետ: Այս երեւույթին ուշադիր կերպով հետեւում են սիրիացիները, որոնք կասկածում են, թե կարող է կրկին ծագել լիբանանյան միջհամայնքային ազգայնականություն:

Իսրայելի տնտեսության համար իր խնդիրները լուծելու միակ ձեւը մուտք ունենալն է շրջանի ընդարձակ շուկան, այն է՝ խաղաղություն հաստատել արաբների հետ: Այսպիսին կլինի 1992 թ. նոյեմբերին կայանալիք ընտրություններում աշխատավորական կուսակցության ընտրարշավի խնդիրներից մեկը: Այս, ինչպես նաեւ սրա հակառակորդ Լիկուդ կուսակցության մի ուրիշ հոգս էլ ռուսական նոր ներգաղթողներին իրենց կողմ գրավելն է, որոնք կկազմեն ընտրողների 10 տոկոսը:

Չեխո-Սլովակիայի նախագահ Վացլավ Հավելը ամերիկյան *Պրինստոն* հետախուզական մասնավոր գործակալությունից խնդրել է իրեն տրամադրել խուզարկուների մի խումբ, պայքարելու համար հանցագործությունների դեմ:

Նախագահ Կիմ Իր-Սենը [illegible] Քաղաֆիի հետ գաղտնի պայմանագիր է կնքել Լիբիային *Սկադ* հրթիռներ վաճառելու վերաբերյալ:

Ժակ Շիրակը, արտգործնախարարության հետ համաձայնվելով, որոշում է ընդունել Բալթյան երեք հանրապետություններին տեղ տրամադրել՝ սրանց լրատվական գրասենյակների համար:

Լուրերը՝ interfax-ի եւ մեր սեփ. թղթակիցների

Բորիս Ելցին. Ռուսաստանի առաջին նախագահը

քաղաքական դիմանկար

Սկիզբը առաջին էջում

...ղաքական վերակառուցման, փոխարենը նա շարունակեց պայքարել եւ իր վստահության քվեն ստանալ ժողովրդից՝ 1989-ի մարտի 25-ին Մոսկվայի առաջին ազգային-տարածքային ընտրատարածքում նա ընտրվեց ԽՍՀՄ ժողովրդական պատգամավոր:

Ելցինի ամեն մի հաղթանակ Գորբաչովն ընդունում էր ցուցադրական դժկամությամբ: Նկվում էր հականելցինական քարոզչության ողջ շրջան, հիշենք թեկուզ Ելցինի ԱՄՆ կատարած առաջին ուղեւորության մասին վարկաբեկիչ հոդվածները ու հեռուստահաղորդումների միտումնավոր վերափոխումները:

Ելցինի ոդիսականը շարունակվեց ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի շինարարության եւ ճարտարապետության կոմիտեի ղեկավարի նոր պաշտոնում: Քաղաքական կյանքի համար ոչ մի կարեւորություն չունեցող այդ կոմիտեի նախագահին այնուամենայնիվ գտավ նոր ասպարեզ, որտեղ կարելի էր անսահմանափակ քաղաքական կապիտալ հավաքել: Դա միջռեգիոնալ պատգամավորական խումբն էր, որի համանախագահներից մեկն էլ դարձավ Ելցինը: Այս ընթացքում նա մեկ անգամ եւս քաղաքական ձեռնոց նետեց Գորբաչովին՝ ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի նախագահի պաշտոնի ընտրությունների ժամանակ, հանելով իր թեկնածությունը: Նրա քայլը տարբեր ձեւով կարելի էր մեկնաբանել. կամ չէր ուզում ավելորդ առճակատում մտցնել իր եւ Գորբաչովի հարաբերություններում, կամ համոզված էր, որ Գերագույն խորհրդի նման կազմը իրեն չի ընտրի, եւ կամ էլ զգում էր, որ երկրում առողջ հակակենտրոնական տրամադրությունները ամենեւին էլ չեն ամրապնդի իր դիրքերը: Ժամանակը ցույց տվեց, որ Ելցինի հեռատեսությունն իրեն համար ապահովեց ավելի մեծ հաջողություն: 1990-ի մայիսի 29-ին ժողովրդական պատգամավորների առաջին համագումարում ժողովրդական հիմունքներով Ելցինն ընտրվեց Ռուսաստանի Գերագույն խորհրդի նախագահ: Դրան հետեւեց հուլիսի 12-ի ԽՄԿԿ 28-րդ համագումարում նրա արտասանած ելույթը, որտեղ կուսակցությունից հիասթափված նախկին համայնավար առաջնորդը հրաժեշտ տվեց իրեն իսկ աճեցրած կուսակցությանը: 1990 թվականն իրոք կարելի է համարել Ելցինի տարի. բացի հաղթանակներից եղան նաեւ անախորժ դեպքեր, որոնք որոշ չափով ազդեցին նրա հեղինակության վրա: Դրանց հաջորդեցին նաեւ երկու խոշոր ավտովթարները՝ Իսպանիայում եւ Մոսկվայում: Նրա *«Խոստովանություն հանձնարարված թեմայով»* գիրքը 1990-ի սեպտեմբերի 13-ին ստացավ *«Կատրի-90»* միջազգային գրական մրցանակ:

Եւ ահա Ելցինը դարձավ Ռուսաստանի նախագահ: Որոնք են նրա քաղաքական պայքարի բարեհաջող ավարտի գրավականները: Նախ այն, որ նա ի տարբերություն Գորբաչովի, առաջ քաշեց ավելի առաջադեմ ծրագրեր: Երկրորդ գրավականն այն է, որ քաղաքական ազնիվ պայքարի ձգտումը Ելցինին հուսախաբ չարեց: Նա իրոք «վերակառուցում» կոչված տարիների ընթացքում ձեւավորվեց, կոփվեց եւ դարձավ հասուն քաղաքական գործիչ: Նա կարողացավ լեզու գտնել ոչ միայն ժողովրդի «ամբաստանող» խավերի հետ, այլեւ փոխզիջման քաղաքականություն տարավ Ռուսական խորհրդարանում, ուր 1991-ի գարնանը իր դեմ դավադրություն էր կազմակերպվում: Ելցինի քաղաքական սառնասրտությունը ստիպեց բոլոր տեսակի խմբավորումներին գոնե ժամանակավորապես հանդարտվել: Միութենական հանրապետությունների եւ ՌՍՖՍՀ-ի հարաբերություններում նախագահ Ելցինն առաջինը ցույց տվեց իր պատրաստակամությունը՝ հաստատելու հավասար փոխշահավետ հարաբերություններ: Մերձբալթիկա կատարած հունվարյան այցը եւ քառակողմ համաձայնագրի ստորագրումը նրանից պահանջում էր քաղաքական մեծ համարձակություն: Ինչ վերաբերում է ազգամիջյան հարաբերություններին եւ կոնկրետ արցախյան խնդրին, ապա դեռ 1988 թվականին Մոսկվայի պետհամալսարանի ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետում նրա հայտարարած սկզբունքային կարծիքը մինչեւ այսօր էլ մնացել է անփոփոխ. այն է՝ Ղարաբաղյան հարցը պետք է լուծվի առանց երրորդ ուժի միջամտության, երկկողմանի բանակցությունների միջոցով: Նա նույն քաղաքականությունն է տանում նաեւ այժմ. միութենական ինքնիշխան հանրապետություններն իրենք պետք է որոշեն իրենց կապվածության չափը: Նախագահական ընտրությունները մեծ ազդեցություն ունեցան նաեւ Արեւմուտքի վրա: Եթե մինչ այդ Արեւմուտքում թերահավատորեն էին մոտենում Ելցինի անձին, ապա հունիսի 12-ից հետո եւ արդեն դրանից առաջ սկսեցին լրջորեն հաշվի նստել Բորիս Ելցինի հետ: Մանավանդ, ավելի հստակորեն պատկերացնելով, որ Գորբաչովի հանկարծակի գահազրկման դեպքում անգամ, միակ լուրջ հույսը կմնա Ելցինը: Բայց Ելցինն այժմ ցանկանում է ոչ միայն համագործակցել Գորբաչովի հետ, այլեւ «պարտադրում» է կատարել իր պետության պահանջները: Ավելին, վերջերս նա հայտարարեց, թե *«Նախագահ Գորբաչովը չի գնա Լոնդոն, մինչեւ մեր «ինննյակին» չտեղեկացնի, թե ինչ է անելու այնտեղ, իսկ մենք կքննարկենք եւ այդժամ կորոշենք»*: Սա ցույց է տալիս, որ Ռուսաստանի ղեկը հաստատակամ եւ սկզբունքային նախագահի ձեռքում է: Թե ինչպես այսուհետ կվարի նա իր նավը, ժամանակը ցույց կտա, բայց մի բան արդեն հայտնի է. Գորբաչովի դառն փորձին ծանոթ լինելով, նա այլեւս չի ընտրի մի նոր ուղի, չի մտնի տատանումների ու սին երեւակայությունների հորձանուտը, այլ կշարունակի իր իսկ հռչակած ժողովրդավարացման եւ ազատ տնտեսության զարգացման գիծը:

Հակոբ ՍԱՍՏՐՅԱՆ

Քննարկվում է ՌՍՖՍՀ խորհրդարանի նախագահի թեկնածության հարցը

ՌՍՖՍՀ Գերագույն խորհրդի նախագահի թեկնածության հարցը քննարկվեց երկուշաբթի օրը «Դեմոկրատական Ռուսաստան» դաշինքի պատգամավորական խմբի ժողովում: Ինչպես հաղորդում է «ԻՖ»-ի թղթակիցը, ներկայացվել են 4 թեկնածուներ. Սերգեյ Շախրայը, Ռուսլան Խասբուլատովը, Վլադիմիր Լուկինը եւ Դմիտրի Վոլկոգոնովը: Անցավ միայն մեկ թեկնածու՝ Խասբուլատովը: ■

Azg semi-weekly, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
phone: 58-1841, fax: (8-852)56-2941, telex: 243267 SULA SU
Խմբագիր՝ Յ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Editor H. AVEDIKIAN
Դասիչ՝ 69149
Macintosh համակարգչային շարուածք՝ Ռ.Ա.Կ. ծանլոյ եւ տեղեկատուութեան կենտրոնի

digitised by A.R.A.R.@